

Онцлох зочин

Н.Мандуул: Монголын нийгэм урагшилж, дараагийн шатанд гарахын тулд үнэнтэйгээ нүүр тулах ёстой

Ойлголт

Улсаас “уяатай” зээлжих зэрэглэл

ХӨГЖЛИЙН БАНКНЫ ЛУУЖИН ХААШАА ЗААХ ВЭ?

hyper

...

ДИЖИТАЛ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

FUTURE COMES TO YOU

F

U

T

U

R

E

C

O

M

E

S

T

O

Y

O

U

h u r e г ү й л ч и л г э э т э й т а н и л ц а х а д б э л э н ү ү

М о б и к о м а п л и к е й ш н а а т а т а д б а г ц ы н

с о н г о л т о о х и й г э э р э й

mobicom.mn

mobicom

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ЭРХЛЭГЧ:
Д.Бэхбаяр (9999 4248)

РЕДАКТОР:
Н.Энхбаяр (9916 1303)

АНГЛИ РЕДАКТОР:
Роберт Йохан Шрайверс

Жаклин Истриж

СЭТГҮҮЛЧИД:
Б.Шүрэнчимэг
Г.Даваадорж
Г.Орхон

ОРЧУУЛАГЧ:
М.Ариунзаяа

ДИЗАЙНЕР:
Ш.Оюундарь

МАРКЕТИНГИЙН АЛБА:
9409 2904

ХАЯГ: Улаанбаатар,
Баянзүрх дүүрэг, 25-р хороо,
UB Tower Plus 204

ВЭБ: www.mongolianeconomy.mn

И-МЭЙЛ:

info@mongolianeconomy.mn

FACEBOOK: Mongolian Economy

TWITTER: EconomyMongolia

УТАС: 7011 5476, 7011 5477

ISSN 2664-195X

СЭТГҮҮЛ ЗАХИАЛГА:
Монгол шуудан (Утас: 7007 8916)
Түгээмэл шуудан (Утас: 7011 5015)

Агуулга

Хөгжлийн банк 04

Хөгжлийн үүлзвар дээр

Таймлайн 07

Онцлох үйл явдлууд

Онцлох зочин 08

Н.Мандуул: Монголын
нийгэм урагшилж,
дараагийн шатанд гарахын
тулд үнэнтэйгээ нүүр тулах
ёстой

Бонд 12

Б.Жавхлан: Бондуудын
төлбөрийг барагдуулаагүй
бол Хөгжлийн банк дефолт
болох байсан

Ойлголт 16

Улсаас “үяатай” зээлжих
зэрэглэл

Үйл явдал 18

Түүхэнд үлдэх сонсгол

Даатгал 22

Ж.Мөнхсайхан: Олон улсын
давхар даатгалын зах зээлд
нэр хүндтэй ажиллаж
байна

Дэлхий 2023 онд 25

Сорилт ба боломжууд

Дэлхий 2023 онд 28

Шинэ төмөр зам шинэ гарц

Дэлхий 2023 онд 31

Олон улсын харилцааны
тусгал Монголд

Дэлхий 2023 онд 34

Стагфляц хэмээх адгуустай
тулалдана

Хөгжлийн банк

Хөгжлийн уулзвар дээр

2022 оны
долоодугаар
сар гэхэд
зээлийн эргэн
төлөлт
503 тэрбум
төгрөг, мөн
оны эцэст
1.1 их наяд
төгрөгт
хүрсэн

Судлаач Э.Торрес, Р.Зейдан нар “Үндэсний хөгжлийн банкны амьдралын мөчлөг: Бразилийн BNDES банкны туршлага” судалгааны бүтээлдээ “Хөгжлийн банкны амьдралын мөчлөг нь тухайн улсын аж үйлдвэржих, хөгжих процесст чухал ач холбогдолтой. Гэхдээ санхүүгийн зах зээл нь хөгжих тусам ач холбогдол нь буурч улмаар хөгжлийн банк нь хувьчлагдаж, эсвэл статусаа өөрчлөх хүртлээ урт хугацааны санхүүжилтийн шууд бус механизм байдлаар ажилладаг” гэж

бичжээ. Харин Монгол Улсын Хөгжлийн банк 12 жил ажилласны эцэст дээр дурдсанаас огт өөр шалтгаанаар дампуурах дөхөв. Шалтгааныг нь бүгд мэдэж буй.

Хөгжлийн банк нь “Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх зорилго, тусгайлсан чиг үүрэгтэй ашгийн төлөө төрийн өмчит хуулийн этгээд байна” гэж тус банкны хуульд заасан. Хөгжлийн банкныг анх байгуулагдаж байхад “томоохон бүтээн байгуулалтыг бодит ажил хэрэг болгоход ▶

► хүчирхэг банк санхүүгийн салбар, тэр дундаа Хөгжлийн банкны үүрэг нэн чухал” гэж тухайн үеийн эрх баригчид мэдэгдэж байв.

Өнгөрсөн 12 жилийн түүхийг товч дүгнэхэд Монгол улсын Хөгжлийн банк гадаад, дотоодын зах зээлээс хэд хэдэн удаа бонд амжилттай босгож гол үүргээ амжилттай хэрэгжүүлсэн ч санхүүжилт, зээл олголт, шийдвэр гаргалт, төсөл хөтөлбөрийн эрэмбэ, хуваарилалт, хяналт шалгалтын стандарт алдагдаж, улмаар их хэмжээний өр, зээлд баригдсан нь харагддаг. Хөгжлийн Банк нь ийм тааруу менежмент, зохион байгуулалтаар удаан явах боломжгүй, нэг л өдөр “тэсрэх” нь тодорхой байв. Тэр цаг хугацаа нь 2022 оны нэгдүгээр сар байлаа.

Амжилт

Хөгжлийн банкны чанаргүй зээлийн мэдээллийг Гүйцэтгэх захирал Н.Мандуул 2022 оны нэгдүгээр сарын 20-ны өдөр, зээлийн багцын мэдээллийг мөн сарын 31-ний өдөр ил болгож, олон нийтэд мэдээлсэн. Тус банкны 1.8 их наяд төгрөгийн зээлийн багцад 2022 ондоо багтаан яаралтай арга хэмжээ авч байж банк тогтвортой ажиллах нөхцөл бүрдэх байсан. Эс бөгөөс Хөгжлийн банк эвгүйтэх, үйл ажиллагаа нь доголдох, улмаар даамжирвал гадаад бондын эргэн төлөлтөө хийж чадахгүй байх, Монгол Улс дефолт болох аюултай байлаа. Сангийн сайд Б.Жавхлан “Чанаргүй зээлтэй бүх боломжоороо тэмцэнэ” гэж мэдэгдсэн бол Хууль зүй, дотоод хэргийн дэд сайд Б.Солонго “Хөгжлийн банкнаас албан тушаалын давуу байдлаа ашиглан зээл авсан, зээлээ зориулалтын бусаар ашигласан, зээлээ эргэн төлөхгүй байгаа зээлдэгчдэд хариуцлага тооцохын тулд хууль, хяналтын байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллана” гэдгээ илэрхийлсэн. Тухайн үед нийт 3.2 их наядын зээлийн багцын 900 тэрбум нь төсвийн шинж чанартайгаар өмнөх онуудад төрийн өмчит ААН-д олгосон зээл байсан. Үүнээс 500 орчим тэрбум төгрөгийн зээл нь “Хөтөл” ХХК, “Кью эс си” ХХК-д хамаарах зээл, үлдсэн нь бусад хувийн хэвшилд олгосон зээл байв.

Сонирхолтой нь, чанаргүй зээлийн мэдээлэл ил болсноос ердөө 48 хоногийн дотор 78.8 тэрбум төгрөгийн зээлийг эргэн төлүүлжээ. Улмаар 2022

оны долоодугаар сар гэхэд зээлийн эргэн төлөлт 503 тэрбум төгрөг, мөн оны эцэст 1.1 их наяд төгрөгт хүрч, Хөгжлийн банк дампуурах эрсдэлээс аврагдав. Зээлийн эргэн төлөлт ийн сайжрахад олон хүчин зүйл нөлөөлсөн нь гарцаагүй. Юун түрүүнд тус банкны удирдлага, ажилтнуудын хүчин чармайлт, банкны цаашлаад улс орны эдийн засгийн хэвийн байдлыг хангах гэсэн санаачилга, зүтгэл нөлөөлсөн. Үүн дээр “Олон нийт, хэвлэл мэдээллийн шахалт шаардлага, Засгийн газрын дэмжлэг, хууль хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаа чухал ач холбогдолтой байсан”-ыг Хөгжлийн банкны удирдлага онцолж байв. Зээлийн эргэн төлөлтийг бэлэн мөнгө, үнэт цаас, үл хөдлөх хөрөнгө гэсэн төрлөөр хийж буй. Түүнчлэн зээлийг эргэн төлүүлэх, чанаргүй зээлийг хэвийн ангилалд шилжүүлэхийн тулд банкны зүгээс боломжтой төслүүдийг амилуулах, найдваргүй зээлдэгчдийн барьцаа хөрөнгийг хураахаас илүүтэйгээр эргэн төлөлтийг хангуулах зэрэг боломжит бүх хувилбарыг судалж, ажиллаж байна.

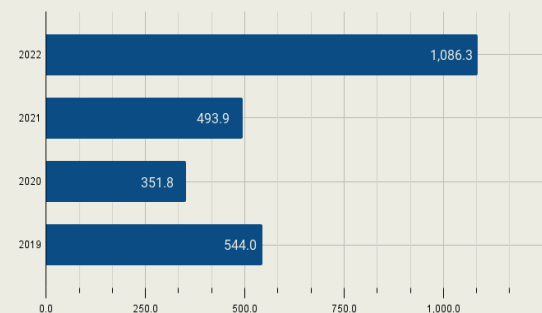
Хөгжлийн банкны өөр нэг онцлох амжилт бол олон улсад зээлжих зэрэглэлээ тогтоолгож, зээлжих зэрэглэлээ В тогтвортой, В3 тогтвортой түвшинд хадгалж үлдсэн нь юм. “Ижил зээлжих зэрэглэлтэй улсуудтай харьцуулбал гадаад хөрөнгийн зах зээлд манай үнэт цаасны өгөөж өндөр байгаа нь хөрөнгө оруулагчид илүү их итгэж байгааг илтгэлээ” гэж тухайн үед Сангийн сайд Б.Жавхлан онцолж байв. Өөрөөр хэлбэл, Хөгжлийн банк улсынхаа нэрийг олон улсад хамгаалж чадсан, тэр хэрээр гадаад валютын орох урсгал нээлттэй хэвээр үлдсэн гэсэн үг.

Нөлөө

Хөгжлийн банк активын нэг их наяд төгрөгийн өөрийн хөрөнгөтэй бол дотоодын зах зээлээс 219 тэрбум төгрөг, гадаад зах зээлээс 2.0 их наяд төгрөгийг бонд болон зээлийн эх үүсвэрээр татан төвлөрүүлж санхүүждэг. Өөрөөр хэлбэл, тус банк голдуу олон улсын зах зээлээс босгосон санхүүжилтээр улс орны хөгжлийг тэтгэх төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлж ирсэн. Тиймээс Хөгжлийн банкны санхүүгийн үзүүлэлт муудах, чанаргүй зээлийн хэмжээ нэмэгдэх нь зөвхөн тус институт төдийгүй Монгол Улсын олон улс дахь

**Зээлжих
зэрэглэлээ В
тогтвортой,
В3
тогтвортой
түвшинд
хадгалж
үлдлээ**

Зээлийн эргэн төлөлт /тэрбум төгрөг/

Эх сурвалж: Монгол Улсын Хөгжлийн банк

► нэр хүнд, зээлжих зэрэглэлтэй шууд холбоотой юм. Гадаадын банк санхүүгийн байгууллага, хөрөнгө оруулагчдын өмнө гэрээгээр хүлээсэн үүргээ бид биелүүлэх ёстой. Энэ бол бизнесийн үндсэн зарчим, суурь харилцаа.

Хөгжлийн банк 2013 онд Засгийн газрын баталгаатай, 10 жилийн хугацаатай, жилийн 1.52 хувийн хүүтэй 30.0 тэрбум иенийн “Самурай” бондыг олон улсын зах зээлд арилжаалсан. Тус бондын үндсэн төлбөрийг энэ оны арванхоёрдугаар сарын 25-нд төлөх хуваарьтай. Тус банкны хувьд зээлийн эргэн төлөлтөөрөө уг бондын үндсэн төлбөрийг бүрэн төлөх боломжтой болж, өнгөрсөн онд Монголбанкны тусгай дансанд байршуулсан. Ингэснээр Хөгжлийн банк хөрөнгө оруулагчдын өмнө хүлээсэн үүргээ бүрэн биелүүлж чадлаа. “Самурай” бондын 30.0 тэрбум иен нь өнөөгийн ханшаар 700 гаруй тэрбум төгрөг юм.

Түүнчлэн “Евро” бондын 500 сая ам.долларын 80.0 орчим саяыг нь зээлийн эргэн төлөлтөөрөө худалдаж авсан. Өөрөөр хэлбэл, бондын үнэ хямд байх үеийг ашиглан худалдан авалт хийснээр 10 гаруй сая ам.доллар хэмнэжээ. Төгрөгийн ханш уруудсаар байгаа энэ үед цагаа олсон оновчтой алхам болсон нь гарцаагүй.

Өндөр дүнтэй бондын төлбөрүүдийг ийн төлөх нь Хөгжлийн банк, Монгол Улсын нэр хүндээс гадна эдийн засагт ирэх байсан дарамтыг тэр хэмжээгээр бууруулж буй хэрэг юм. Зээл төлөгдөөгүй бол магадгүй улсын төсвөөс, тодруулбал иргэдийн татварын мөнгөөр эргэн төлөлтийг хийх эрсдэл үүсэх байсан билээ. “Хэрвээ Хөгжлийн банк гадна талдаа дефолт зарлавал улс орны эдийн засагт маш том сөрөг нөлөөтэй. Бид энэ жил төлөгдөх гадаад бондуудын

эрсдэлийг бууруулж чадсан” гэж тус банкны Гүйцэтгэх захирал Н.Мандуул дурдсан.

Нөгөөтээгүүр, Хөгжлийн банкны санхүүгийн үзүүлэлт сайжрах, хүнд байдлаас гарах нь эдийн засгийн өндөр ач холбогдолтой тус институц цаашид үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулах, зорилгоосоо няцалгүй, зогсолтгүй, тогтвортой урагшлахад эергээр нөлөөлөх юм.

Ирээдүй

Дээр дурдсанчлан Хөгжлийн банк 500 сая ам.долларын “Евро” бондоос энэ онд 420 орчим саяыг нь төлөх ёстой. “Зээлийн эргэн төлөлтийг нэмэгдүүлэх замаар уг бондын төлбөрийг бүрдүүлнэ” гэж тус банкны Эрсдэлийн бодлогын газрын захирал З.Батырбек нэгэн ярилцлагадаа дурдсан. Цаашид Хөгжлийн банк сонгодог утгаараа ажиллаж, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжигч хөдөлгүүрийн үүргээ гүйцэтгэхийн тулд дотоод, гадаад эрсдэлийг хаах ёстой. Тиймээс удирдлага, менежментийн олон асуудлыг шийдвэрлэх, цаашид банкаа шилэн болгох олон ажлыг хийж эхэлснээ Хөгжлийн банкны удирдлага онцолж байсан. Хөгжлийн банкны тухай хуульд оруулах өөрчлөлтийн саналыг ч тэд бэлтгээд буй.

Гадаад эрсдэл нь мэдээж улс төрийн нөлөө. Танил тал, нөлөө бүхий этгээдээр дамжуулж, мэдээлэлд ойр хүмүүс зээл авдаг байдлыг үгүй хийх нь чухал байна. Хууль зөрчин зээл авч, зээлээ зориулалтын бусаар зарцуулсан, татвар төлөгчдийн мөнгийг үрэн таран хийсэн зээлдэгч нарт хариуцлага хүлээлгэх нь үүнээс дутахааргүй чухал. Төрийн нэрийн өмнөөс зээл олгодог банкныг ямар механизмаар ажиллуулж, хянах вэ гэдгээ төр тодорхой болгох шаардлага бий.

Дэлхийн хөгжиж буй олон улс Хөгжлийн банк байгуулж, алдаж онож ирсэн. Амжилтад хүрсэн нь, дампуурч алга болсон нь ч бий. Харин бид энэ дуулианаас сургамж авч, Хөгжлийн банкаа жинхэнэ утгаар нь ажиллуулах уулзвар дээр ирээд байна. УИХ-ын Нээлттэй сонголт ч олон нийтэд тус банкны алдаанаас гадна ач холбогдлыг нь илүү тодорхой ойлгуулж өглөө. Монголын нийгэм урагшилж, нэг шат ахихын тулд улс төрд, тогтолцоонд буй гашуун үнэнтэй нүүр тулав. Үнэн мөнийг ойлгож, ухаарал авсан цагт урагшлах зам тодорхой харагдах учиртай. ■

Таймлайн

Онцлох үйл явдлууд

МОНГОЛ УЛСЫН
ХӨГЖЛИЙН БАНК

2011.02.10

“Монгол Улсын Хөгжлийн банкны тухай хууль” батлагдав

2011.05.12

Хөгжлийн банкны үйл ажиллагаа албан ёсоор эхэллээ

2012.03.21

Евро бондыг (хугацаа 5 жил, хүү 5.75 хувь) олон улсын зах зээлд арилжаалсан

2013.05

Ази, Номхон Далайн Бүс Нутгийн Санхүүгийн Байгууллагуудын Холбооны гишүүн болов

2013.12.25

30 тэрбум иений “Самурай” бондыг Японы хөрөнгийн зах зээлд арилжааллаа (жилийн 1.52 хувийн хүү)

2014.08.21

БНХАУ-ын Хөгжлийн банктай 162 сая ам.долларын зээлийн хөтөлбөрийн гэрээ байгуулав

2014.08.29

Швейцарын Credit Suisse банктай 300 хүртэлх сая ам.долларын хамтарсан зээлийн хөтөлбөр байгууллаа

2017.02.10

Хөгжлийн Банкны хуулийг шинэчлэн батлав

2017.03.21

Евро бондыг төлж, хөрөнгө оруулагчдын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэв

2018.10.17

Олон улсын зах зээлд анх удаа Засгийн газрын баталгаагүй 500 сая ам. долларын бонд арилжаалсан

2021.08.25

Хөгжлийн банкны үйл ажиллагааны цар хүрээг өргөтгөн Экспорт, Импортын банкны чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэв

2022.01.20

Банкны зээлийн багц, активын чанарын талаар олон нийтэд мэдээлсэн

2022.04.15

Хөгжлийн банкны асуудлаар УИХ-ын Хянан шалгах түр хороог байгуулав

2022.12.05

“Самурай” бондын 30 тэрбум иений эргэн төлөлтийг хийх боломжтой боллоо

2023.01-03

Хөгжлийн банкны нээлттэй сонсгол гурван үе шаттай явагдаж дуусав

Онцлох зочин

Н.Мандуул: Монголын нийгэм урагшилж, дараагийн шатанд гарахын тулд үнэнтэйгээ нүүр тулах ёстой

Зээлийн эргэн төлөлтөд төвлөрч ажилласнаар бид банкаа дампуурах эрсдэлээс гаргаж чадсан

Хөгжлийн банкны Гүйцэтгэх захирал Н.Мандуултай ярилцлаа.

-Сүүлийн нэг жил гаруйн хугацаанд Хөгжлийн банктай холбоотойгоор УИХ-аас анх удаа нээлттэй сонголт зохион байгуулж, цагаан захтнуудын оролцоотой хамгийн том дуулиан дэгдэж, зээл авсан бол заавал төлөх ёстой гэсэн ойлголт нийгэмд үүсэж байна. Та 2022 оны нэгдүгээр сарын 20-нд шүгэл үлээхдээ ийм цар хүрээтэй үйл явдал бий болно гэж төсөөлж байв уу?

-Ажлаа авсны дараа Хөгжлийн банканд (ХБ)

шалгалт хийх хүсэлтийг Монголбанканд тавьсан юм. Хуулиараа Монголбанк манай банканд хяналт шалгалт хийх чиг үүрэгтэй. Хоёр сар орчим үргэлжилсэн шалгалтын тайлан 2021 оны арванхоёрдугаар сарын 13-нд манайд ирсэн. Нөхцөл байдал хүндэрсэн гэдэг нь шалгалтын үр дүнд тодорхой болсон. Шалгалтын дүгнэлтийг Засгийн газарт танилцуулсан. Хөгжлийн банк эрсдэлд орлоо, 2023 онд хоёр том бондын төлбөр хүлээгдэж байна, хэрэв дампуурвал кросс дефолт болж, Засгийн газар мөн дефолтын эрсдэлд орно гэдгийг хэлсэн.

Нэг талаас манай банкиг дампууруулахгүйн тулд зээлээ төлөөгүй хүмүүсийн өрийг улс төлөх ёстой болно. Энэ нь шударга ёсны зарчимд ч нийцэхгүй шүү дээ. Нөгөө талаас, шударга бус зүйл газар авч, нийгэмд бухимдал их байгааг Засгийн газар (ЗГ) мэдэж байсан учир үүнийг овоо хараандаа авч, ХБ-ийг цэгцэлье гэж бодсон болов уу гэж таамагласан. Надад шаардлагатай бүх арга хэмжээг ав гэсэн. Эдгээр шалтгааны үндсэн дээр 2022 оны нэгдүгээр сарын 20-ны өдөр олон нийтэд нээлттэй мэдээлж, шүгэл үлээсэн.

-Хөгжлийн банкны ихэнх зээл зориулалт бусаар зарцуулагдсан, зарим хүн давуу байдал, танил талаар зээл авсан, зээлээ төлдөггүй, мөнгө угаасан зэрэгт олон нийт хамгийн их бухимдаж байна. Энэ тал дээр та ямар байр суурьтай байна вэ?

-Нэгдүгээрт, зээл авсан аж ахуйн нэгжүүд зээлээ төлөхгүй байгаа нь хамгийн гол асуудал байсан. ХБ-ны чанаргүй зээлийн хувь хэмжээ их, талаас илүү хувь нь төлөгдөх найдваргүй байлаа. Эдгээр зээлийг нарийвчлан судлаад үзэхэд бараг тал нь зориулалтын бусаар зарцуулагдсан нь тодорхой болсон.

Өөр нэг сургамж бол Хөгжлийн банк атлаа хөгжлийн том төсөл, хөтөлбөрүүдэд бус арилжааны банктай адил зээл олгосон явдал юм. ►

► Орон сууц, хорооллын төсөлд, эсвэл жижигхэн, 2-3 тэрбумын өртөгтэй үйлдвэр барих буюу арилжааны банкаар санхүүжүүлэх боломжтой төслүүдэд зээл олгосон.

-Эдгээр алдаа дутагдлыг олон нийтэд ил болгож, нээлттэй ярилцахаар хяналтын гурван шатны сонсголыг зохион байгууллаа. Сонсголын ач холбогдол, үр дүнгийн талаар та юу хэлэх вэ?

-Анх шүгэл үлээхдээ би нэлээд бодсон. Хувь хүнд ямар эрсдэл ирэх вэ гэж бодоод үзэхэд мэдээж олон дайсантай болно. Гэхдээ Засгийн газар дэмжиж байсан, нөгөө талаас би өөрөө элдэв хулгай, луйварт орооцолдоогүй учир ажлаа хийх боломжтой байлаа.

Харин нийгэмд ямар үр дагавар гарах вэ гээд бодож үзэхээр нэгдүгээрт, дотоод болон гадаад орчинд юу болох вэ гэдгийг авч үзэх ёстой болсон. Дотоод буюу банкны тухайд бид өнгөрсөн жилийн турш зээлийн эргэн төлөлтөд төвлөрч ажиллалаа. Ингэснээр бид банкаа дампуурах эрсдэлээс гаргаж чадсан. Гэхдээ энэ бол дагавар үр дүн. Гол үр дүн юу вэ гэвэл сонсголоор яригдсан зүйлс. Тодруулбал, сүүлийн 10 жилд Хөгжлийн банкаар дамжиж зээл авсан бизнесүүд, нөгөө талдаа банкууд, төрийнхөн гэсэн гурвалсан сүлжээ үүссэн нь манай эдийн засгийн өсөх боломжийг хязгаарласан талаарх бодитой мэдээллийг сонсголоор бүх нийтэд баримттай хүргэсэн. Монголын нийгэм урагшилж, дараагийн шатанд гарахын тулд эхлээд үнэнтэйгээ нүүр тулах ёстой. Энэ л хамгийн том үр дүн болов уу.

Үр дүнтэй, дараа дараагийн банкны үйл ажиллагаанд сургамжтай сайн сонсгол болсон. Мэдээж анхных учир зохион байгуулалтыг нь хүмүүс шүүмжилж байна. Гэхдээ том зургаар авч үзвэл манай нийгэм идээ бээрээ шахах, урагшаа харах урьдач нөхцөл боллоо.

-Чанаргүй зээлийн багагүй хувийг эзэлж байгаа төрийн өмчит компаниудын зээлийг төлүүлэхээр хэрхэн ажиллаж байна вэ?

-Намайг анх олон нийтэд мэдээлэл дэлгэж байхад төрийн өмчит компаниудын нэг их наяд орчим төгрөгийн зээлийн үлдэгдэл байсан. Үүнийг судлахад 70 орчим хувь нь чанаргүй болон чанаргүй болох эрсдэлтэй зээл байлаа. Одоогоор төрийн өмчит компаниудын зээлийн багцын үлдэгдэл 750 тэрбум төгрөг байна.

Зээлийг эргэн төлүүлэх ажлын хүрээнд үр дүн

гарсан төсөл цөөнгүй бий. Тухайлбал, “Эрдэнэс Монгол” ХХК-ийн зээлийн 117 тэрбумын эргэн төлөлтийг хийлгэсэн, МИАТ зээлээ бүрэн төлж барагдуулсан. Зарим төрийн өмчит компани бэлэн мөнгөөр төлөх чадамжгүй болсон байсан. Тухайлбал, “ТОСК” ТӨҮГ Буянт Ухаа 1, 2 хотхон бариад түүнийгээ иргэдэд хямд үнээр борлуулж, тухайн дүн нь зээлийнхээ эргэн төлөлтийг хангаж чадахгүйд хүрчихсэн байлаа. Өнгөрсөн онд олон хэлэлцээр хийсний эцэст “ТОСК” ТӨҮГ манайд хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргаж эзэмшүүлсэн. Энэ үнэт цаас нь хоёрдогч зах зээлд хөрвөх чадвартай. Ингэснээр тухайн үнэт цаасыг өөр этгээд худалдан борлуулж мөнгөжүүлэх боломж нээгдсэн гэж хэлж болно.

-“Эрэл”, “Хөтөл”, “Бэрэн” зэрэг компанийн шүүх хурал байнга хойшлогдож ирлээ. Эдгээр компанийн чанаргүй зээлийг шийдэхэд 4-6 жил ч болж магадгүй. Энэ нь Хөгжлийн банканд эрсдэл үүсгэх нь гарцаагүй.

-Энэ гурван компанитай холбоотой 800 гаруй тэрбум төгрөгийн зээлийн асуудал бий. Манай банкны чанаргүй зээлийн дийлэнх хувийг эзэлж буй зээлдэгчид. Бид гурвуулантай нь маш их цаг энерги зарцуулж, ажиллаж байна. Жишээлбэл, “Эрэл” компани манайхаас зээл аваад байшин үйлдвэрлэх комбинат барьсан. Зээлийг нь өгсөн, үйлдвэрээ барьсан, гэвч бүтээгдэхүүнийг нь худалдаж авах этгээд байхгүй. Төр манайхаас худалдан авалт хийнэ гэж амлалт өгсөн гэж тус компани ярьдаг ч бодитой гэрээ байхгүй. Үнэхээр сайн үйлдвэр байсан бол өөр хүмүүс худалдаад авчихаар байтал яагаад таг зогсов. Үйлдвэрийг ажиллуулж үзье, хөдөлгөө гэж манайхаас олон санал тавьсан ч “Эрэл”-ээс тодорхой хариу өгдөггүй. “Эрэл” компанийн өмнөөс хотын захиргаа, Барилга, хот байгуулалтын яамтай ч байнга уулзаж байгаа.

“Бэрэн”-гийн хувьд Эрдэнэтэд гангийн үйлдвэр эхлүүлсэн ч бүтээгдэхүүн нь масс хэмжээгээр гарч борлогддоггүй. Үйлдвэрээ ажиллуулаад зээлээ төл гэхээр эргэлтийн хөрөнгөгүй, ахиж зээл өг гэсэн тайлбар хэлдэг. Өмнө нь их хэмжээний зээл авсан компанид бид тухайн үйлдвэр ашигтай ажиллана гэдгийг мэдэхгүй учир нэмж зээл өгөх боломжгүй.

Манай банк өөрсдийн шугамаар гадаадын хөрөнгө оруулагчдад эдгээр төслийг танилцуулах зэргээр ажиллаж байна. ►

Хөгжлийн банк хөгжлийн том төсөл, хөтөлбөрүүдэд хөрөнгө оруулах ёстой

Бид шүүхэд өгөөд хүлээж суухгүй, зээлийг төлүүлэхийн тулд янз бүрийн хэлцэл хийж байна

► **-Өнгөрсөн хугацаанд зээлийн эргэн төлөлтийг барагдуулах хүрээнд банк хэдэн хэлцэл хийсэн бэ? Шүүхийн шатанд явж байгаа зээлүүдээс гадна хэлцлийн шугамаар шийдсэн зээлүүд хэдэн хувийг эзлэх вэ?**

-Өнгөрсөн жил бид зээлдэгчидтэй 1000 гаруй уулзалт хийсэн. Өдөрт 3-4 уулзалт гэсэн үг. Зээлдэгчдээс 300 орчим албан бичиг, хүсэлт ирсэн бол манайх 600 орчим албан бичиг, хариу явуулсан байна.

Би ажлаа аваад 20 зээлдэгчийг шүүхэд өгсөн. Энэ гайхуулаад байх үзүүлэлт биш, шүүхэд өгч буй нь аргаа барж буй л хэрэг. Гэхдээ бид шүүхэд өгөөд хүлээж суухгүй, зээлдэгчдийн зээлийг төлүүлэхийн тулд янз бүрийн хэлцэл хийж байна. Нийт нэхэмжилсэн 43 хэрэг иргэний шүүх дээр байснаас зээлийн төлбөр нэхэмжилсэн 27 хэргийг нь шүүхээр эцэслэн шийдүүлсэн.

Өнгөрсөн жил манайхтай холбоотой бусад 24 зээлдэгчийн асуудал шүүхээр эцэслэн шийдэгдсэн. Гэхдээ шүүхийн шийдвэр гарсны дараа Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газарт очоод их удаж байна. Барьцаа хөрөнгийг дуудлага худалдаагаар худалдаалах зорилгоор үнэлгээ хийсний дараа зээлдэгч тал үнэлгээг хүлээн зөвшөөрөхгүй гээд шүүхддэг. Ингээд тухайн хэрэг шүүх дээр 1-3 жил, шийдвэр гүйцэтгэл дээр 2-3 жил зарцуулж байна.

Үүнийг том зургаар харахаар зөвхөн манайх бус арилжааны банканд ч асуудал дагуулж байна. Арилжааны банк анхнаасаа шүүхийн байгууллагаар явах эрсдэлээ тооцоод зээл олгохдоо хүүг нь нэмж өгдөг бөгөөд магадгүй энэ бол зээлийн хүү буурахгүй байгаа нэг том нөхцөл гэж би боддог. Тиймээс иймэрхүү маргааныг шийдвэрлэх аргаа илүү үр дүнтэй болгохгүй бол бизнесийн харилцаанд гацаа, саад болж байна.

-Таныг ажлаа авсны дараахан ТУЗ-ыг татан буулгаж, шинээр томилсон. Ер нь Хөгжлийн Банкны ТУЗ ямар зарчмаар ажиллах нь банкны үйл ажиллагаанд нийцтэй байна вэ?

-Манай банкны Төлөөлөн удирдах зөвлөлд төрийн төлөөлөл багтдаг мөн хараат бус гишүүдтэй. Хөгжлийн банкны хуулиар голлох шийдвэрийг ТУЗ гаргаж, гүйцэтгэх удирдлагын түвшинд шийдэгдэх асуудал бага байдаг. Гэтэл ТУЗ-ийн гишүүд маань банкны өдөр тутмын ажилд оролцох боломж нь хязгаарлагдмал учраас тухайн асуудлын талаар бүрэн мэдээлэл авч

чадаагүй байх, банк, санхүүгийн мэдлэггүй зэрэг эргээд банканд эрсдэл үүсгэх хүчин зүйлс бий.

Миний бодлоор цаашид ТУЗ-д томилох хүмүүсийг ажиллах нөхцөл, боломжоор хангаж өгч, ТУЗ, гүйцэтгэх удирдлагын түвшинд гаргадаг шийдвэрийн заагийг тодорхой болгох хэрэгтэй. Ингэснээр эрхээ ч эдэлдэг, хариуцлагаа ч хүлээдэг болох юм.

Өмнө нь манай банкны ТУЗ-д ажиллаж байсан олон хүн шүүхэд дуудагдсан, тэд тухайн асуудлыг сайн мэдэхгүй гарын үсгээ зурснаас болж хэлмэгдэх вий гэж санаа зовдгоо хэлэх нь зүйтэй байх.

Хөгжлийн банкны ТУЗ-ийг 100 хувь сольсон. Шинэ ТУЗ биднийг дэмжиж, үүсээд байгаа асуудлыг аль болох хурдан шийдэж, гүйцэтгэх удирдлагаа ойлгож ажиллаж байгаа.

-Хөгжлийн банкныг өнөөгийн эдрээтэй нөхцөлд оруулахад улс төрчдийн нөлөө, хариуцлагагүй зээл олголт, зээлдэгчдийн санхүүгийн сахилга батгүй үйл ажиллагаа голлон нөлөөлсөн. Гэхдээ Хөгжлийн банкны өмнөх удирдлагууд яагаад арга хэмжээ авч ажилласангүй вэ?

-Төрийн томилгоо далд хийгддэг болохоор томилогдсон этгээд нь бие дааж шийдвэр гаргаж чаддаггүй. Нөгөө талаас, Хөгжлийн банкны үйл ажиллагааны цаг хугацааг бодож үзэх ёстой. 2012 оноос зээл олгосон бөгөөд зээлийн дундаж хугацаа таван жил байсан. Банкны дараагийн удирдлага ирээд тухайн зээлийг чанаргүй болонгуут нөхцөл, хугацааг нь өөрчилж, чанартай зээл мэт болгодог байсан. Нийт зээлийн 60-70 хувийнх нь нөхцөлийг өөрчилж хөнгөлөлт үзүүлсэн. Ийм явдал үргэлжилсээр асуудал нь дараа дараагийн удирдлагад шилждэг. Гэхдээ зээлийг нь судалж үзээд тухайн зээлдэгчид боломж олгосон тохиолдол ч байж болно.

Улс төрийн нөлөө ч бий. Банкны удирдлагыг нээлттэй сонгон шалгаруулалтаар сонгох хуулийн заалт, холбогдох журмыг огт хэрэгжүүлээгүй учраас удирдлага нь хэн нэгний дарамт шаардлагын эсрэг зогсож чадахгүй байх магадлал өндөр.

Миний ойлгож буйгаар ХБ-ны удирдлага ЗГ-тай их ойрхон ажиллах ёстой. Монгол Улс хөгжлийн ямар төсөлд ач холбогдол өгч байгааг, тухайн төсөл амжилтгүй болох ямар эрсдэл байна гэдгийг олж харсны үндсэн дээр зээл санхүүжилтийг олгох ёстой. Ингэснээр эрсдэлээ ►

► бууруулж, ЗГ-т шаардлага тавьж чаддаг болно.

-Улс төрийн нөлөөнөөс ангид ажиллахгүй л бол Хөгжлийн банк нэрээ, статусаа өөрчилсөн ч энэ удаагийн түүх давтагдах магадлалтай. Тиймээс хууль эрхзүйн талаас нь үүнийг баталгаажуулах шаардлага үүснэ. Хөгжлийн банкны тухай хуульд ямар өөрчлөлт оруулах зайлшгүй шаардлагатай байна вэ?

-Банкны зүгээс хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэж үзэж байгаа. Бид 2022 онд Сангийн яам руу хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах саналаа хүргүүлсэн. Энэ тал дээр одоогоор хэрхэх талаар ямар нэгэн шийдвэр гараагүй байна. Үүнээс хойш олон үйл явдал болсон мөн багагүй хугацаа өнгөрлөө. Тиймээс ТУЗ болон Засгийн газарт хуулийн өөрчлөлтийн саналаа дахин хүргүүлэхээр бэлтгэж байна. Нэгдүгээрт, ХБ том төслүүдийг санхүүжүүлэх процесст ямар хэлбэрээр оролцохыг тодорхой зааж өгөх ёстой. 2011 онд батлагдсан хууль хэрэгжих хугацаанд гүйцэтгэх захирал нь сайд, дарга нараас тушаал аваад байсан мэт харагддаг. Харин 2017 оны хуулийн шинэчлэлтээр үүнийг өөрчлөх үүднээс ямар төсөл санхүүжүүлэхийг шийдэх эрхийг ХБ-ны ТУЗ-д өгсөн. Үр дүнд нь юу болов гэвэл арилжааны банк шийдэх боломжтой, эсвэл арилжааны банк татгалзах хэмжээний төсөл рүү ХБ орсон.

Миний бодлоор хөгжлийн төслүүдийг ард түмнээс сонгогдсон мандаттай УИХ, ЗГ тодорхойлох ёстой. Харин ХБ тухайн төслийг санхүүгийн хувьд эргэн төлөгдөж болох эсэхийг хараат бусаар дүгнэж шийдвэрлэх ёстой.

Өөрчлөх ёстой хоёр дахь асуудал бол хяналт шалгалт. Манай банк байгуулагдсанаас хойш 14 удаа шалгалт орж, 400 орчим дүгнэлт, зөвлөмж ирсэн байдаг. Судлаад үзэхэд тэдгээрийн хэрэгжилт 40 гаруй хувьтай байсан. Бид хяналт, шалгалтын зөвлөмж, дүгнэлтийг хэрэгжүүлээд 64 хувьд хүргээд байна. Товчхондоо, төрийн нэрийн өмнөөс зээл олгодог банкныг төр ямар механизмаар ажиллуулж мөн хянах ёстой вэ гэдгээ тодорхой болгох ёстой.

-Хөгжлийн банкныг цаашид Эксим банкны зарчмаар ажиллуулах талаар яригддаг. Тус банкныг удирдаж буй хүний хувьд энэ талаар ямар бодолтой явдаг вэ?

-Олон улсад ийм төрлийн банкны функц нь Хөгжлийн банкны тухай хуульд заасан мандаттай ерөнхийдөө ижил. Эхэндээ зээл

гаргаж том төслүүдээ санхүүжүүлж байгаад тухайн улсын эдийн засаг тэлж, хөгжлийн шинэ түвшинд хүрсний дараа ХБ нь зээл олгохоос илүүтэй баталгаа гаргадаг болдог. Жишээлбэл, хөгжингүй улсуудын Export Credit Agency (ECA)-ийн багцын 80-90 хувь нь баталгаа, батлан даалт байдаг.

Гол санаа нь тухайн улсын нэг компани өөр улсад төсөл хэрэгжүүлэх боллоо гэж үзвэл ХБ нь тухайн төслийн зээлийн эрсдэлийг хуваалцана гэж баталгаа бичиж өгч байгаа хэрэг юм. Энэ бол үндэсний аж ахуйн нэгжүүдээ дэмждэг олон улсад хэвшсэн нэг арга. Одоогоор манай улсад ийм боломж хараахан алга.

-Хэдий зарим төсөл бүтэлгүйтэж, хэрэгжээгүй ч Хөгжлийн банкны санхүүжилтээр өнгөрсөн хугацаанд амжилттай хэрэгжүүлсэн ямар төслүүдийг онцлох вэ?

-Бүх төсөл, зээл баларсан гэж болохгүй. Сайн жишээ бий. Бодитоор ажил хэрэг болсон санхүүжилтийг ч гаргасан. Эрчим хүчний том төслүүд, тухайлбал, Амгалан дулааны станц, 3, 4-р цахилгаан станцын өргөтгөлийг дурдах хэрэгтэй. Дотоодын цементийн үйлдвэрүүд бий боллоо.

Цаашдаа манай банк "Шинэ сэргэлт"-ийн бодлогын хүрээнд ажиллана. Үүнээс өөр төсөл хөтөлбөрт оролцохгүй. Тухайлбал, орон сууцны төсөл санхүүжүүлэхгүй гэж ЗГ-аас онцолсон.

Гэхдээ хамгийн гол нь бэлэн төслүүд алга байна. Гаднаас хөрөнгө оруулалт босгохын тулд бид төслийн мэдээллийг нь хөрөнгө оруулагч нарт танилцуулах ёстой. Сүүлийн 10 жилд бий болгосон харилцаа холбоо, түншлэлийн хүрээнд олон улсын түнш банк, санхүүгийн байгууллагууд биднээс төслийн танилцуулга, мэдээллээ өгөхийг хүсдэг. Гэвч бидэнд ерөнхий, бүрэн мэдээлэл нь байхгүй учраас харилцаагаа цааш өргөжүүлэхэд гацаад байна.

Бид өнгөрсөн жил зөвхөн өр төлбөрөө барагдуулахаас гадна ирээдүйгээ харж ажилласан. ХБ-ны гол ажил бол гадаадаас босгох хөрөнгийн эх үүсвэр, сувгуудаа нээлттэй байлгах ёстой.

Энэ их сөрөг мэдээлэл дунд үнэн бодит мэдээллээр хангаж, хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг алдахгүй байх нь чухал. 2022 онд манай банк зээлжих зэрэглэлээ хэвээр авч үлдсэн учраас гадагшаа ярих нэр нүүртэй байна. Цаашид бид бодитой төсөл, бодитой санхүүжилтийн талаар ярих ёстой. ■

**ТУЗ,
гүйцэтгэх
удирдлагын
түвшинд
гаргадаг
шийдвэрийн
заагийг
тодорхой
болгох
хэрэгтэй**

Бонд

Б.Жавхлан: Бондуудын төлбөрийг барагдуулаагүй бол Хөгжлийн банк дефолт болох байсан

Товчхондоо
бид бондын
менежмент
дээр сайн
ажилласан

Монгол Улсын Хөгжлийн банкны түүхэн дэх хамгийн ээдрээтэй цаг үе нь 2022 болон 2023 он байх болов уу. Учир нь тус банкны санхүүгийн гол үзүүлэлтүүд, томоохон зээлүүдийн эргэн төлөлт нийгэмд дуулиан дэгдээлээ. Мөн бондуудын төлбөртэй холбоотой тус банкнаас авч хэрэгжүүлсэн шийдвэрүүд ч олны анхаарлыг татаж байна. Эдгээр асуудлаар бид Сангийн сайд Б.Жавхлантай ярилцлаа.

–Монгол Улсын нийт гадаад өр, тэр дундаа Засгийн газрын гадаад өрийн хэмжээ, бондуудын төлөх хуваарь болон дотоодын нийт

бүтээгдэхүүнд эзлэх Засгийн газрын өрийн үлдэгдлийн хэмжээ ямар түвшинд байгаа талаарх сүүлийн үеийн мэдээллийг та манай уншигчдад өгнө үү?

–2022 оны жилийн эцсийн байдлаар Засгийн газрын гадаад өр есөн тэрбум ам.доллар байна. Үүний 63 хувь нь гадаадын зээл, 30 хувь нь бондын өр төлбөр. Энэ харьцаа зөв чиглэл рүү явж байна гэж хэлж болно. Өмнө нь Засгийн газрын гадаад өрөнд бондын эзлэх хувь хэмжээ өндөр байснаа ийн багасаж байна. Аливаа бондын хугацаа богино, хүү өндөр байдаг нь улсын төсөв болон валютын нөөцөд дарамт авчирдаг. Сүүлийн ►

► жилүүдэд дунд хугацааны стратегийн хүрээнд эргэн төлөх хугацаа нь тулж ирээд байсан бондуудыг “Century 1”, “Century 2” төслүүдийн хүрээнд амжилттай хойшлуулж, бондын хүүг багасгаж чадсан. Ингэснээр ойрын гурван жилийн хугацаанд учирч болох гадаад өрөөс хамаарсан дефолт болохоос сэргийлж чадсан. Товчхондоо бид бондын менежмент дээр сайн ажилласан.

Цаашдаа гадаад зээлийн ашиглалтыг онцгой анхаарч, чанартай болгох зайлшгүй шаардлагатай байна. Бондын эрсдэлээс гарлаа гээд санаа амарч болохгүй. Учир нь гадаад зээлийн эргэн төлөлтийн хуваариуд давхцаж, улмаар 2024 оноос эхлэн төлбөрийн тэнцэлд дарамт учруулж болзошгүй.

Өөрөөр хэлбэл, 1990 оноос хойш авсан урт хугацаат хөгжлийн зээлүүдийн эргэн төлөлт хийх хугацаа 2024 оноос түлхүү орж ирэх хуваарьтай. Хэдийгээр бид өрийн таазаа бууруулж, дотоодын нийт бүтээгдэхүүнээ өсгөж чадсан боловч цаашид шинэ орон зай дээрээ бизнесийн зарчимд тулгуурласан өрийг өөрөө төлж чадах, төлбөрийн тэнцэлд үр өгөөжтэй, эдийн засагт ашигтай, зөвхөн “Шинэ сэргэлт”-ийн бодлогын хүрээнд батлагдсан төслүүдийг санхүүжүүлэхэд анхаарах болно.

-Хөгжлийн банк "Самурай" бондын төлбөрийг зээлийн эргэн төлөлтөөс бүрдүүлсэн эх үүсвэрээсээ бүрдүүлж, Монголбанканд байршуулж чадлаа. Цаашид тус банк бондын үлдэгдэл төлбөрийг бүрдүүлэх тал дээр яаж ажиллах вэ?

-2021 онд Хөгжлийн банк үндсэндээ дампуурахад ойрхон ирээд байсан. 2023 онд эргэн төлөгдөх хуваарьтай, Засгийн газрын баталгаатай “Самурай”, “Евро” бондын төлбөрийг төлж барагдуулаагүй бол зөвхөн Хөгжлийн банк дампуураад зогсохгүй Засгийн газрын түвшинд дефолт үүсэх эрсдэлтэй байсныг санаж байгаа байх.

Тиймээс 2022 онд тус банкны чанаргүй зээлийг зээлдэгчдээр нь эргэн төлүүлэх нь туйлаас чухал байлаа. Засгийн газар энэ чиглэлд онцгой анхаарч ажилласнаар 30 тэрбум иенийн өрийг төлж барагдуулахад бэлэн болсон.

Хөгжлийн банкны дуулиан олон улсад цочроо өгсөн нь үнэн. Бид хөрөнгө оруулагчдадаа бондоо хугацаанаас нь өмнө татах боломжтой талаар мэдэгдсэн боловч нэг ч бонд эзэмшигч эргүүлэн

татаагүй. Бонд эзэмшигчид Монгол Улсын Засгийн газарт итгэх итгэлээ алдаагүйд талархаж байна. Үндсэндээ 2022 оны III улирал гэхэд банк дампуурлын эрсдэлээс гарч чадлаа.

-Гэхдээ Засгийн газрын баталгаагүй, 500 сая ам.долларын “Евро” бондын эргэн төлөлт валютын нөөцөд дарамт авчирсан. Үүнийг хэрхэн шийдвэрлэсэн бэ?

-Энэ жил эдийн засгаа тогтворжуулах, гадаад валютын нөөц нэмэгдүүлэхэд онцгой анхаарч байна. Бид энэ бондыг төлөх төгрөгийн нөөцөө бүрдүүлж байгаа хэдий ч гадагшаа валютаар төлбөр хийгдэх учраас нөөц дээр энэ хэмжээний дарамт ирэхийг тооцоолж ажиллаж байна.

Одоогоор бид 500 сая ам.доллараас 80 сая ам.долларыг эрсдэлгүй болгоод байна. Ирэх есдүгээр сар хүртэл хугацаа бий. Хөгжлийн банкны гадаад өрийг өөрийн эх үүсвэрээр нь төлүүлэхээр зорьж ажиллана.

-Хөгжлийн банк энэ оны эхээр Евро бондоос хугацаанаас нь өмнө 50 гаруй сая ам.долларыг хэсэгчлэн худалдаж авсан. Уг алхмын талаар та юу хэлэх вэ? Мөн Евро бондын бүрэн төлөлтийг хийхээс өмнө дахиж ийм хэсэгчилсэн худалдан авалт хийх төлөвлөгөө бий юу?

-Бондыг хугацаанаас нь өмнө худалдан авах нь зах зээлд тийм ч зөв сигнал биш. Хөрөнгө оруулагч хугацаанаасаа өмнө буцаах хүсэлтэй байгаа тохиолдолд худалдан авах нь бидний үүрэг ч гэлээ өөрсдийн санаачилгаар зах зээлээс татах нь тийм ч сайн зүйл биш шүү дээ. Тэгэхээр хөрөнгө оруулалтын өгөөжийн хүү өсөлттэй байвал хугацаанаас өмнө татах шаардлага үүсэхгүй.

Мөн мэдээж, хөрөнгө оруулагчид Монгол Улсын Засгийн газарт итгэх итгэл нэмэгдэх тусам буцаан татах сонирхолгүй байх нь ойлгомжтой. Тэгэхээр бид Засгийн газарт итгэх итгэлийг нэмэхэд давхар анхаарах ёстой.

-Саяхан Монгол Улс олон улсын зах зээл дээрээс 650 сая ам.долларын бондыг амжилттай татан төвлөрүүлээ. Ингэснээр “Гэрэгэ”, “Хуралдай” бондын төлбөрийг дахин санхүүжүүлэх боломжтой боллоо. Гэхдээ шинэ бонд нь өмнөх бондуудаас хүү багатай, урт хугацаатай байж хараахан чадсангүй. Энэ талаар та ямар тайлбар хэлэх вэ?

-Энэ удаагийн бондыг маш амжилттай гаргаж чадсан гэдгийг ярианыхаа эхэнд заавал ►

Бонд эзэмшигчид Монгол Улсын Засгийн газарт итгэх итгэлээ алдаагүйд талархаж байна

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН БОНДУУД

БОНД	ДҮН	КУПОН	ХУГАЦАА	ОЛГОГДСОН ӨДӨР	ЭРГЭН ТӨЛӨХ ӨДӨР	ҮЛДЭГДЭЛ
Чингис 22	1 тэрбум ам.доллар	5,125%	10 жил	2012.12.5	2022.12.5	Төлөгдсөн
Чингис 18	500 сая ам.доллар	4,125%	5	2012.12.05	2018.1.5	Төлөгдсөн
Димсам	1 тэрбум юань	7.50%	3	2015.6.24	2018.6.24	Төлөгдсөн
Мазаалай	500 сая ам.доллар	10,875%	5	2016.4.6	2021.4.6	Төлөгдсөн
Хуралдай	600 сая ам.доллар	8.75%	7	2017.3.9	2024.3.9	390.7 сая ам.доллар
Гэрэгэ	800 сая ам.доллар	5,625%	5.5	2017.11.1	2023.5.1	367 сая ам.доллар
Номад	600 сая ам.доллар	5,125%	6	2020.10.7	2026.4.7	600 сая ам.доллар
Сэнчири 1-27	500 сая ам.доллар	3.50%	6	2021.7.7	2027.7.7	500 сая ам.доллар
Сэнчири 1-31	500 сая ам.доллар	4.45%	10	2021.7.7	2031.7.7	500 сая ам.доллар
Сэнчири 2	650 сая ам.доллар	8.65%	5	2023.01.19	2028.01.19	650 сая ам.доллар

“Цонх үе”-ийг ашиглаж, хамгийн тохиромжтой үед бонд гаргасан

онцлох хэрэгтэй. Энд би хоёр зүйл дээр төвлөрч тайлбарлая л даа. Эхнийх нь бондын хүүтэй холбоотой. Энэ бондын хүү 8,65 хувь байх үед Америкийн төв банкны хүү 4,5 хувьтай байсан. Хүүгийн зөрүү 4,15 байгаа биз? Өмнөх бондуудын хүүгийн зөрүү 4,5-аас өндөр байсан. Тухайлбал, “Гэрэгэ”, “Хуралдай” бондын хүү 5.7-8.75 хувь байсан. Тэр үед Америкийн төв банкны бодлогын хүү нэг хувь байсан.

Азийн бүх хөрөнгүүд Америк руу урсаж, Америкийн төв банкны бодлогын хүү нь 4.5 хувь байгаа үед 8.65 хувийн хүүтэй бонд гаргасан нь гадаадын хөрөнгө оруулагчдын хувьд манай Засгийн газарт итгэж байгаагийн том илрэл юм. Тэгэхээр хамгийн боломжит хүүтэй гарсан гэсэн үг.

Хоёрдугаарт, 650 сая ам.долларын бонд дээр нийтдээ дөрвөн тэрбум ам.долларын захиалга ирсэн. Энэ бол том амжилт. Одоо эргээд харъя. Америкийн төв банкны бодлогын хүү өсөх хандлагатай байна. Тэгэхээр одоо бонд гаргасан бол ийм хүүтэй гаргаж чадахгүй. Тэгэхээр бидний хувьд “цонх үе”-ийг ашиглаж, хамгийн тохиромжтой үед бонд гаргаж чадсан гэж бодож байна.

-Монгол Улсын Засгийн газар 11 жилийн өмнө анх удаа бонд гаргаж байсан. Тэр цагаас хойших бондуудын өгөөж, нэн ялангуяа улс орны эдийн засагт өгөөжөө өгөх төсөл, хөтөлбөрүүдэд зориулагдсан эсэх, импортыг

орлож, экспортын орлогыг нэмэгдүүлэхэд хувь нэмрээ оруулсныг дүгнэхэд чамлалттай, зөвхөн өрийг өрөөр дарахад голлон чиглэсэн гэж үзэж болох уу?

-Тантай санал нэг байна. Бид анх гаргасан бондоос босгосон санхүүжилтийг богино хугацаанд хэрэгжиж, үр өгөөжөө өгөх төсөлд хөрөнгө оруулалт хийж чадсан бол өнөөдөр ийм байдал үүсэхгүй. Иймээс бондыг дахин санхүүжүүлэхээс өөр аргагүй нөхцөлд орж байна. Жишээлбэл, Чингис бондын мөнгө Хөгжлийн банканд очоод чанаргүй зээл болчихсон шүү дээ. Тэгэхээр дахин санхүүжилт хийхээс өөр сонголтгүй болоод байна.

-Цаашид гадаад зээлийн хөрөнгийг авч ашиглахдаа бид ямар стратеги, бодлого баримтлах ёстой гэж үзэж байна вэ?

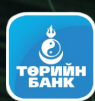
-2022 оны тавдугаар сард УИХ-аар Монгол Улсын Дунд хугацааны өрийн стратегийн баримт бичгийг баталсан. Энэ хүрээнд 2025 он хүртэл арилжааны буюу богино хугацаатай, өндөр хүүтэй бонд гаргахгүй байхаар тогтсон. Зөвхөн бондын өрийг санхүүжүүлэх буюу хугацааг уртасгах, хүүг бууруулах зорилгоор дахин санхүүжүүлэхийг зөвшөөрсөн.

Мөн ДНБ өсөхийн хэрээр гадаад өрийн орон зай нэмэгдэнэ. Энэ орон зайн дээр урт хугацааны хөгжлийн зээл авах нь зөв. Энэ зээлээр “Шинэ сэргэлт”-ийн бодлогоын хүрээнд батлагдсан төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлнэ. ■

LIME

Дугаартай, Ярианы Апп

АПП ШИНЭЧЛЭГДЭЖ ХОЛБОЛТУУД БҮР ОЛОН БОЛЛОО

Ойлголт

Улсаас “уяатай” зээлжих зэрэглэл

**Хөгжлийн
банканд
өрнөж буй үйл
явдал зээлжих
зэрэглэл
тогтоогч
агентлагуудын
анхааралд
байна**

Олон улсын санхүү, хөрөнгө оруулалтын орчин улам бүр даяарчлагдаж байна. Улс орнууд мөн санхүүгийн байгууллагууд урьд өмнө байгаагүйгээр нягт хамтын ажиллагаатай болж байгаа энэ цаг үед зээлжих зэрэглэл нь тухайн улс, байгууллагын үйл ажиллагаа, урт хугацааны ирээдүйг үнэлдэг хамгийн чухал дүн болсон. Зээлжих зэрэглэл нь өндөр байх тусам тухайн зээлдэгч дотоод болон олон улсын бондын зах зээлээс хөрөнгө оруулалтыг таатай нөхцөлөөр татах боломжтой. Тийм учраас бонд гаргаж буй аливаа этгээдийн хувьд (хувь хүн, компани, муж, орон нутгийн засаг захиргаа, улс) зээлжих зэрэглэлээ өндөр тогтоолгох нь асар чухал ач холбогдолтой юм.

Хөгжлийн Банк зээлжих зэрэглэл тогтоодог олон улсын гурван том агентлагаас В, В3 буюу тогтвортой төлөвтэй хэмээн үнэлэгдэж байна. Тодруулбал, “Standard & Poor’s” (S&P) болон “Fitch” агентлаг В/тогтвортой, “Moody’s” В3/тогтвортой түвшинд хэвээр үлдэхээр болсон юм.

Тухайн үед эдгээр байгууллага Хөгжлийн банкныг Монгол Улсын Хөгжлийн банкны тухай хууль болон бусад Засгийн газрын

баталгаатай гэрээ хэлцлүүдийн хүрээнд Засгийн газрынхаа дэмжлэгийг авах бүрэн боломжтой, эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих стратегийн ач холбогдол бүхий томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх чухал үүрэгтэй Засгийн газрын хамаарал бүхий байгууллага гэж үзсэний үндсэн дээр Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээтэй адил түвшинд тогтоосон.

Хөгжлийн банк 2015 онд “Standard & Poor’s” агентлагаар анхны зээлжих зэрэглэлээ “В+” (сөрөг) буюу Монгол Улсын Засгийн газартай ижил түвшинд тогтоолгож байв. Тухайн үед Хөгжлийн банкныг Засгийн газраас дэмжлэг авах бүрэн боломжтой чухал үүрэг бүхий цорын ганц 100 хувь төрийн өмчит бодлогын банк мөн тус банкаар дамжуулж дэд бүтцийн томоохон төслүүдээ хэрэгжүүлнэ гэдэгт итгэж байгаа учраас ийн тогтоосон тухай дурдсан байдаг. Мөн Хөгжлийн банкны оролцоог арилжааны банк орлох боломжгүй гэдгийг онцолсон.

Харин 2016 онд “В-”/тогтвортой/ болгон бууруулсан. Шалтгаан нь төсвийн гүйцэтгэл болон эдийн засгийн өсөлтийн хэтийн төлөв. Аливаа банк санхүүгийн байгууллага, ААН-ийн зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээ нь улсынхаа Засгийн газрын зэрэглэлээр хязгаарлагддаг буюу өндөр тогтох боломжгүй байдаг тул ижил түвшинд болгож бууруулсан гэсэн үг.

2018 онд Монгол Улсын төсвийн гүйцэтгэл сайжирч, зарцуулалтын хатуу хяналт болон эдийн засгийн өсөлт мэдэгдэхүйц нэмэгдсэн учир зээлжих зэрэглэлийг буцаан “В” (тогтвортой) болгон өсгөсөнтэй зэрэгцэн Хөгжлийн банкны зэрэглэлийг мөн адил түвшинд ахиулсан. Хамгийн сүүлд буюу 2022 онд В3 (тогтвортой) хэвээр үлдээв.

Хөгжлийн банк 2015 онд “Moody’s” агентлагаар зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээг Монгол Улсын зэрэглэлтэй адил түвшинд буюу “В2” (сөрөг) гэж үнэлүүлсэн. Харин Засгийн газрын өрийн хэмжээ өндөр түвшинд

► хүрсэн 2017-2018 онд Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг “Саал” (тогтвортой) түвшинд буулгаж, Хөгжлийн банкны зэрэглэлийг мөн адил түвшинд бууруулав. 2018 онд улсын зэрэглэлийг В3 болгон ахиулсан. Үүнд Засгийн газар өрийн удирдлагыг хэрэгжүүлж, төсвийн алдагдлыг бууруулсан мөн ОУВС-гийн өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөрийн хүрээнд холбогдох арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлсэн нь нөлөөлжээ. 2022 онд дээрх зээлжих зэрэглэлийн үнэлгээг хэвээр үлдээсэн.

“Fitch” агентлаг анх 2018 онд “В” (тогтвортой) түвшинд үнэлж, 2022-2023 онд В (тогтвортой) хэвээр үлдээсэн. Ингэхдээ активын чанарын асуудлаа шийдвэрлэхэд гол анхаарлаа хандуулан ажиллаж байгаа бөгөөд хөгжлийн томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх чухал үүрэг гүйцэтгэдэг цорын ганц бодлогын банк учир Засгийн газрын дэмжлэгийг шаардлагатай тохиолдолд авах бүрэн боломжтойг онцолсон.

Харин “Банкийг дэмжих Засгийн газрын дэмжлэг өөрчлөгдөж сулрах, банкны бодлогын үүрэг хариуцлага буурах, банкан дахь эзэмшлээ Засгийн газар эрс багасгах зэрэг эрсдэл үүссэн тохиолдолд зээлжих зэрэглэлийг бууруулахыг” анхааруулсан юм. Гэхдээ ийм эрсдэл ойрын ирээдүйд үүсэхгүй гэж үзэж буй учраас зээлжих зэрэглэлийг хэвээр үлдээх шийдвэр гаргаснаа “Fitch” онцолсон билээ.

2023 оны гуравдугаар сарын 27-нд тус байгууллага Хөгжлийн банкны үнэлгээг хэвээр үлдээж буйгаа дахин нотолсон. Энэ бол сайн мэдээ. “Зээлийн эргэн төлөлтийг хангуулах нь 2023 оны хувьд тус банкны гол зорилго байх болно. Эс бөгөөс хөгжлийн шинэ төслүүдийн санхүүжилтийг шийдэх тус банкны боломж хязгаарлагдана” гэж уг мэдэгдэлд дурдсан юм.

Ийнхүү Хөгжлийн банканд өрнөж буй үйл явдал олон улсын зээлжих зэрэглэл тогтоогч агентлагуудын анхааралд байна. Ийм нөхцөлд өндөр дүнтэй, чанаргүй, муу зээлүүдийг эргэн төлүүлэх, санхүүгийн суурь үзүүлэлтүүдэд анхаарах, институцийн шинэчлэл зэрэг нь Хөгжлийн банкны гадаад имиж, зээлжих зэрэглэлд ихээхэн нөлөө үзүүлэхээр байгаа юм. Зээлжих зэрэглэлээ хэвээр хадгалж үлдсэн гэж тайвшралгүй, улам сайжруулахын төлөө хичээх үүрэг хариуцлага бас бий.

Гэхдээ Хөгжлийн банкны олон улсын зээлжих

зэрэглэлийг нэмэгдүүлэхэд тус байгууллага дангаар анхаарч ажиллах боломжгүй бөгөөд тус банкны зэрэглэл нь Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлээс ихээхэн хамааралтайг дээрх жишээнүүд харуулж байна. Тэгвэл санхүүгийн зах зээлд хүлээн зөвшөөрөгдсөн онолоор тухайн улсын зээлжих зэрэглэлийг үнэлэхэд нэг хүнд ногдох ДНБ, авлигын түвшин, инфляц, төсвийн тэнцэл, ажилгүйдлийн түвшин, эдийн засгийн урт хугацааны өсөлт зэрэг 10 гаруй хувьсагч нөлөөлдөг. Хөгжлийн банкны хүчин чармайлтаас гадна Засгийн газрын үүрэг оролцоо зээлжих зэрэглэлд нь ихээхэн ач холбогдолтой гэсэн үг. Банк хэчнээн сайн ажилласан ч улс нь, Засгийн газар нь санхүүгийн сахилга батгүй бол зээлжих зэрэглэлийг өндөр тогтоох боломжгүй юм. ■

Шигтгээ

- Зээлжих зэрэглэл гэж гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдаас тухайн зээлдэгчид олгосон зээллэгийн хүүгийн болон үндсэн төлбөрийг эргэн төлөх чадвар, зээлдэгчийн ерөнхий эрсдэлийг илтгэдэг үзүүлэлт юм.
- Зээлжих зэрэглэл нь “Эрсдэлгүй/дээд зэрэглэлийн” ангиллаас “Маш өндөр хөрөнгө оруулалтын эрсдэлтэй” гэсэн хөрөнгө оруулалтын үндсэн долоон ангилал, “Дефолт болоход ойрхон” болон “Төлбөрийн чадваргүй” гэсэн дефолтын үеийн хоёр ангилалтай байдаг.
- Одоогоор дэлхийд Standard and Poor’s, Fitch, Moodys гэсэн зэрэглэл тогтоогч гурван байгууллага нийт зах зээлийн 95 хувийг хамарч үйл ажиллагаа явуулж байна.
- Монгол Улс зээлжих зэрэглэлээ 1999 оноос тогтоолгож эхэлсэн.
- S&P агентлаг 2007-2013 онд Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг түүхэндээ хамгийн өндөр буюу “BB-” түвшинд үнэлж байсан. Харин Moody’s агентлаг 2016-2017 онд түүхэндээ хамгийн муу буюу “Саал” түвшинд Монгол Улсыг үнэлж байв.

Зээлжих зэрэглэлээ улам сайжруулахын төлөө хичээх үүрэг хариуцлага бас бий

Үйл явдал

Түүхэнд үлдэх сонсгол

Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлсэн төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үр дүн, зээл олголт, эргэн төлөлтийн явцын талаар хянан шалгах үүрэг бүхий түр хороог УИХ-ын 2022 оны дөрөвдүгээр сарын 15-ны өдрийн 14 дүгээр тогтоолоор байгуулсан. УИХ-ын хяналт шалгалтын тухай хуулиар Хянан шалгах түр хороо нь нэг жилийн хугацаатай ажиллах зохицуулалттай. Тус хороо 2023 оны дөрөвдүгээр сарын 15-ны өдрийн дотор нотлох баримтыг шинжлэн судалсан гурван шатны сонсголын тайланг боловсруулж, УИХ-ын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулаад татан буугдах юм.

Тус хороо Монголын нийгэмд асар их дуулиан тарисан Хөгжлийн банкны зээлдэгчид, зээлийн эргэн төлөлтийн талаарх нээлттэй сонсголыг зохион байгуулсан чухал ач холбогдол бүхий түүхэн үүрэг гүйцэтгэв. Гурван шатлалтай явагдсан тус нээлттэй сонсгол нь зарим улстөрч, бизнесмэн, компани, аж ахуйн нэгжүүдийн үнэн дүр төрхийг хуу татаж илчилсэн төдийгүй Монголын эдийн засаг, нийгэм, улстөрийн орчин ямархуу эмгэнэлтэй болоод байгааг ойлгуулав.

“Нээлттэй сонсголын үр дүнд Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлсэн төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үр дүн, зээл олголт, эргэн төлөлтийн явц, байдлыг улс

орон даяараа сонсож, нотлох баримтад тулгуурлан шинжилсэн” гэдгийг УИХ-ын гишүүн, Хянан шалгах түр хорооны дарга Б.Энхбаяр онцолсон.

УИХ-ын түүхэнд анхны гэсэн тодотголтой бичигдэх тус нээлттэй сонсгол нь манай улсын түүхэн дэх хамгийн дуулиантай, хамгийн их хохиролтой, хамгийн олон холбогдогч бүхий банкны хэргийг хэлэлцэж олон баримт, нууцыг ил тод болгож чадсан юм. Нотлох баримтыг шинжлэн судлах сонсголын гурав дахь шатнаас анхаарал татсан зарим зээлтэй холбоотой мэдээллийг хүргэе.

Энэ удаагийн сонсголоор Хөгжлийн банкны эх үүсвэрээс арилжааны банкуудаар дамжуулан олгосон 2542 төсөл, хөтөлбөрийн 1,6 их наяд төгрөгийн зээлийн ашиглалт, зарцуулалт, үр дүн болон Хөгжлийн банкны бусдаас татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн удирдлага, зарцуулалт, ашиглалт, үр дүнгийн талаар хянан шалгагчийн мэдээллийг сонсож, арилжааны банкуудад байршуулсан нийт 3280 мөнгөн хадгаламжид дүн шинжилгээ хийснийг танилцуулсан юм.

Ноолуурын салбарыг дэмжих төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд арилжааны найман банкаар дамжуулан 89 зээлд 273 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт олгосон байна. Эдгээрээс зургаан зээлдэгч 8,8 тэрбум төгрөгийн зээлийн өрийн үлдэгдлээ төлөөгүй байгаа аж.

“Ноолуур” хөтөлбөртэй холбоотойгоор “Таван богд трейд” ХХК-ийн захирал Ц.Баатарсайханыг гэрчээр дуудсан ч ирээгүй, тус компанийн төлөөлөл ч сонсголд оролцоогүй юм. “Таван богд трейд” ХХК-ийн (50.1 хувь) эзэмшдэг “Товь” ХК уг хөтөлбөрийн хүрээнд таван удаа, “Дулаан гэр” ХХК-тай хамтран 31,2 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт, Хөгжлийн банкнаас шууд зээлээр 161 тэрбум төгрөгийн зээл авчээ. Энэхүү санхүүжилтийн 17.6 тэрбум төгрөгөөр “Таван богд трейд” ХХК, “Таван богд фүүдс пицца” ХХК-ийн зээлийг төлж, 8.0 тэрбум төгрөгийг хадгаламжид байршуулсан байна. Ташрамд дурдахад, “Таван богд” групп болон охин компаниуд нь нийт 226.6 тэрбум төгрөгийн зээлийг Хөгжлийн банкнаас авч тус банкны хамгийн том ▶

**Дамжуулан
зээл олгохдоо
ямд,
арилжааны
банкны
сонгосон
зээлүүдийг
санхүүжүүлж
байсан**

► зээлдэгч болоод буйг сонсгол удирдагч Б.Энхбаяр онцолсон.

Харамсалтай нь зээл олгогдсоноор ноолуурын салбар хэрхэн хөгжиж, экспорт хэрхэн нэмэгдсэн талаарх үр дүн, тайлан материал байхгүй, гурван жилийн хугацаанд 160 тэрбум төгрөгийн ханшийн алдагдал хүлээснийг Хөгжлийн банкны Гүйцэтгэх захирал Н.Мандуул хэлсэн.

“Тайж” групп мах боловсруулах үйлдвэрээ өргөтгөх зорилгоор 2015 онд Хөгжлийн банкны ТУЗ-ийн тогтоолоор Олон улсын хөрөнгө оруулалтын банкнаас хоёр сая еврогийн зээл хүсэж, арилжааны банкаар дамжуулах боломжтой гэсэн хариу авснаар “Голомт” банкаар дамжуулан 4.5 тэрбум төгрөгийн зээл авчээ. Тэд зээлээ хугацаанд нь эргүүлэн төлсөн ч мах боловсруулах үйлдвэрээ өргөтгөөгүй аж. Энэ талаар сонсгол удирдагч Б.Энхбаяр “зээл авсан хэрнээ үйлдвэрээ бариагүй, зээлийг дансаараа эргэлдүүлж байгаад буцаагаад төлсөн нь ямар ашигтай байв” гэж тодруулсан юм.

Уг асуултад “Голомт” банкны Гүйцэтгэх захирал Д.Бадрал “2016 оны дөрөвдүгээр сард зээл олгосон. Эрсдэлийг Голомт банк 100 хувь Хөгжлийн банкны өмнө үүрсэн учраас зээлийг зориулалт дагуу олгоход маш хатуу шаардлага тавьсан. “Тайж” групп зээлийнхээ 950 орчим тэрбумыг үйлдвэр барихад, бусдыг нь эргэлтийн хөрөнгөд зарцуулна гэсэн байсан. Энэ зориулалтаа хангах шаардлага тавьсан. Ямар нэг ашиг олох боломж олгоогүй” гэж хариулсан

АСЕМ Вилла төсөлд Хөгжлийн банкнаас дамжуулан олгосон 125 тэрбумын зээлтэй холбоотой асуудлыг хэлэлцэх үед УИХ-ын гишүүн Б.Энхбаяр “яагаад MCS группт давуу эрх үүсгэж, 125 тэрбум төгрөг олгосон бэ? Түүний 92 тэрбумыг энэ компани өөрийн охин компаниудын арилжааны зээл, бондын төлбөрийг төлөхөд зарцуулжээ” гэсэн асуултыг Сангийн сайд асан С.Баярцогтод тависан юм. Тэрбээр хариуд нь “Би Сангийн сайдын үүрэг гүйцэтгэгч, ЗГХЭГ-ын даргын хувьд мөнгөний эх үүсвэр хүүгийн хэмжээ, хугацаанд л оролцоотой байсан. Ийм маягаар асуудлыг шийдвэрлэсэн. АСЕМ Виллаг төр хийсэн бол маш үнэтэй 53 байшинтай хоцрох байсан. Эрсдэлийг хувийн хэвшилд үүрүүлсэн учраас энэ төсөл амжилттай хэрэгжсэн. Энэ төслөөс болж Хөгжлийн банканд алдагдал хохирол ерөөсөө учраагүй” гэж хэлсэн юм.

Харин Хөгжлийн банкны гүйцэтгэх захирал

Н.Мандуул “Худалдаа хөгжлийн банканд 44.8 тэрбум төгрөг АСЕМ Вилла дээр зориулалтын бусаар ашигласан байгаа тул энэхүү зээлийг буцаан шаардах арга хэмжээг баталсан. Мөн АСЕМ-тай холбоотой Төрийн банканд 395.9 сая төгрөгийн зориулалт бус ашиглалт байгаа. Бидэнд одоогийн байдлаар энэ тушаалын дагуу авсан арга хэмжээний мэдээлэл байхгүй” гэх нэмэлт мэдээллийг өгсөн.

Цаашид Хөгжлийн банк арилжааны банкуудаар дамжуулж зээл олгох нь зөв эсэхэд хариулт эрсэн нь гурав дахь шатны нээлттэй сонсголын анхаарал татсан нэг асуудал байлаа. Энэ талаар Хөгжлийн банкны зүгээс “Дамжуулан зээл олгохдоо Хөгжлийн банк өөрийн шүүлтүүргүй, санхүүгийн тооцоолол хийлгүй яамд, арилжааны банкны сонгосон зээлүүдийг автоматаар санхүүжүүлж байсныг буруу гэж үзэж байна. Зээлийн эрсдэлээ арилжааны банканд үүрүүлсэн учраас санхүүгийн хувьд эрсдэлгүй гэж тооцож байсан юм билээ. Гэхдээ Хөгжлийн банкны зорилго нь хөгжлийн төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх учраас өөрсдөө тухайн төсөлд үнэлгээ хийж, зээл гаргах нь зүйтэй” гэсэн байр суурь илэрхийлсэн юм. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах богино хугацааны хөтөлбөрийн зарцуулалт үр дүнг хэлэлцэх явцад Хөгжлийн банк нь Худалдаа хөгжлийн банк, Хаан Банк, Голомт банк, Төрийн банк, Капитрон банктай гэрээ байгуулан ажилласан нь тодорхой болсон.

Энэ үеэр УИХ-ын гишүүн Т.Доржханд “Уг хөтөлбөрт багтсан 93 төслийн 42-ыг Төрийн банкаар дамжуулж санхүүжүүлсэн нь зээлийн 43.2 хувийг эзэлж байна. Төрийн банк болон Хөгжлийн банк 100 хувь төрийн өмч. Зээлийн эрсдэлийн хувьд төр дарамтад орох асуудал бий” гэж онцолж байв. Харин Төрийн банкны Зээлийн газрын захирал Б.Батбаяр “2016 оноос эхэлсэн Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах богино хугацааны хөтөлбөр хоёр жилийн хугацаанд хэрэгжсэн. Төрийн банк 42 зээлдэгчид 10.4 тэрбум төгрөгийн газар тариалангийн зээл олгосон. Хоёр жилийн

**151 компанид
олгосон
зээлийн
хүүгийн
зөрүүг иргэд
төлж байна**

СОНСГОЛ	I	II	III
Огноо	2023.01.16-2023.01.20	2023.02.06-2023.02.08	2023.03.13-2023.03.17
Зээл	77	355	2542 төсөл хөтөлбөр
Хэмжээ	3.3 их наяд төгрөг	2.9 их наяд	1.6 их наяд
Гэрч	166	67	123

► хугацаанд эх үүсвэрийг Хөгжлийн банканд бүрэн төлж дуусгасан. Ямар нэгэн төлбөрийн зөрчил байхгүй. Гурван зээлдэгчийн зээлийн хугацаа хэтэрсэн. Тухайн үед ямар нэгэн байдлаар улс төрд нөлөө бүхий хүний нөлөө байсан эсэхийг хэлж мэдэхгүй байна” гэж өгүүлсэн.

2016 онд санхүүжүүлсэн “Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах” богино хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд дамжуулан олгох зээлийн нөхцөлийг дараах байдлаар баталсан байна. Үүнд зээлдэгчид 9.5 хувийн хүүтэй, дэд зээлдэгчид 12.5 хувийн хүүтэйгээр 25 тэрбум төгрөг хүртэлх зээлийг хоёр жил хүртэлх хугацаагаар олгохоор шийдвэрлэжээ. Нийт 93 дэд зээлдэгчид 24 тэрбум 297 сая 976 мянган төгрөгийн зээлийн санхүүжилтийг олгосон аж.

Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих 50 тэрбум төгрөгийн дамжуулан зээл олгосон 406 төслийг хэлэлцэх үеэр сонсгол удирдагч Б.Энхбаяр “151 компанид олгосон зээлийн хүүгийн зөрүүг татвар төлөгчид буюу Монголын иргэд төлж байна. 2013-2014 оны хооронд олгосон ЖДҮ-ийг дэмжих зээлийн хүүгийн зөрүү, ханшийн алдагдалд улсын төсвөөс 30.5 тэрбум төгрөг төлсөн. Энэ бол маш харамсалтай мэдээлэл” гэж өгүүлсэн.

УИХ-ын түр хорооны нотлох баримтыг шинжлэн судлах гурван шатны нээлттэй сонсголын эхний үр дүн нэгэнт гарсан. Тодруулбал, манай улстөр, банк санхүүгийн систем, бизнесийн орчинд үүрлэсэн хар сүүдэр дээр гэрэл тусгасан. Одоо дараагийн үр дүн гарах ёстой. Тэр бол асуудлын шийдэл, гаргалгааг олж тогтолцоогоо эрүүлжүүлэх юм. ■

УИХ-ын дарга Г.Занданшатар

Гурван шатны сонсголын эцэст түр хорооноос гаргасан санал дүгнэлтийг УИХ-ын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэж, иргэдийн мэдэх эрхийг хангах, шүүхэд нотлох баримтыг хүргүүлэх нь нээлттэй сонсголын үр дүн юм.

УИХ-ын гишүүн Ж.Сүхбаатар

Хөгжлийн банк Монгол Улсыг хөгжүүлэхэд үйлчилж чадсан уу? Татвар төлөгчдийн мөнгийг зарцуулаад санхүүгийн орчин сайжирсан уу? Эдийн засаг өссөн үү, экспорт нэмэгдэж, импортыг орлов уу, инфляцын түвшин тогтворжсон уу гэдэг нь эцсийн дүгнэлт хариулт. Бодлогын, захиргаа-удирдлагын, санхүүжилтийн сахилга бат маш чухал гэдгийг нийгмээрээ харлаа.

УИХ-ын гишүүн Б.Энхбаяр

Хөгжлийн банкны сонсголуудыг үзээд та бухимдана. Гэхдээ энэ бүх идээ бээрийг шахаж, ил болгож буй нь нөгөө талдаа сайн цагийн эхлэл. Мууг илчилж, дахин гарахгүй байх нүх сүвийг бөглөж, ирээдүй үедээ цагаан жим татуулах нь өнөө цагийн бидний хамтын үүрэг.

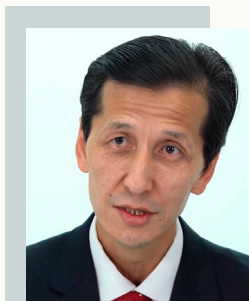
УИХ-ын гишүүн асан Х.Тэмүүжин

Уг нээлттэй сонсголоор банк санхүүгийн тогтолцоо, төрийн оролцоо, бизнес улс төрийн бүлэглэлийн хамтрал, авлига, завхралын бодит байдлыг нээн харуулж чадлаа. Одоо шийдэл, гарц, тогтолцооны сайжруулалт яаж хийх вэ гэдэг чухал ажил үлдлээ! Үүнд мэдээж олон нийтийн шахалт маш чухал.

“Mongolian Economy” сэтгүүлийн асуулт

Хөгжлийн банкнийг цаашид ямар концепцоор ажиллуулах нь зүйтэй вэ?

Н.ЭНХБАЯР
Эдийн засагч

Монгол Улсын эдийн засгийн бүтэц уул уурхай, хөдөө аж ахуй, үйлчилгээний салбарт голлон тулгуурладаг. Төрөөс урт хугацааны хөгжлийн бодлогодоо боловсруулах аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх, эдийн засгийг төрөлжүүлэх зорилт тусгасан.

Эдгээр зорилтыг амжилттай хэрэгжүүлэх гэвэл урт хугацааны, бага хүүтэй, олон төрлийн санхүүжилтийн эх үүсвэр шаардлагатай гэдэг нь тодорхой юм.

Олон улсын жишгээр үзвэл боловсруулах аж үйлдвэрийн төслийн бүтээн байгуулалт харьцангуй урт хугацаанд үргэлжилдэг, хөрөнгийн эх үүсвэр их шаардагддаг тул үүнийг зөвхөн нэг эх үүсвэрээр бус олон талын эх үүсвэр, үүний дотор олон улсын байгууллагын дэмжлэгтэй, эсвэл хувийн хөрөнгө оруулалтаар шийдвэрлэж ирсэн байдаг.

Хэрэв үнэхээр аж үйлдвэрлэлийн төслийг санхүүжүүлэх гэж зорьж байгаа бол бид хөрөнгө

оруулалтын банк, төслийн санхүүжилт гэж юу вэ гэдгийг бүх түвшинд сайтар ойлгох, төслийн санхүүжилт хийх боломж, чадавх бүхий банк, санхүүгийн байгууллагыг Монгол Улсад оруулж ирэх, тэдгээртэй хамтран ажиллах шаардлагатай.

Өнөөгийн улс төрийн тогтолцоо, засаглалын нөхцөл байдлыг авч үзвэл дахин ямар нэгэн Баялгийн сан шинээр байгуулах шаардлагагүй. Юуны өмнө одоо байгаа тогтолцоог засаж сайжруулах, менежментийн чадавх, зөв тогтолцоог бий болгосны дараа аливаа шинэ сан, банкныг байгуулж болох юм.

Манай улсын банк санхүүгийн байгууллагуудын активын хэмжээ бага, эх үүсвэр нь өндөр өртгөөр бүрдэж байгаа тулаж үйлдвэрийн төслийг санхүүжүүлэх боломжгүй. Хөгжлийн банкны төслөө сонгох, шийдвэр гаргах эрхийг улс төрөөс хараат бус, зөвхөн банк, санхүүгийн мэргэжлийн хүмүүс, банкны удирдлага өөрөө хариуцан шийдвэрлэдэг байх ёстой.

Ж.ДЭЛГЭРСАЙХАН
СЭЗИС-ийн багш,
эдийн засагч

Бид Хөгжлийн банкаа зохих ёсоор нь ажиллуулж чадаагүйгээс ийм асуулт гарч байгаа нь харамсалтай. Хөгжлийн банкныг ажиллуулах нь зүйтэй. Хамгийн гол нь хөгжлийн хөдөлгүүр болгох үндсэн концепц нь хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх эдийн засгийн хөгжил, ард түмний амьжиргааг сайжруулах гол институци хэмээх тодотголд нийцэх шаардлагатай.

Тодруулбал, Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийн тулд

зайлшгүй шаардлагатай, дэмжвэл зохих чиглэлд банк, хөрөнгийн зах зээлээр дамжин хэрэгжих боломжгүй тодорхой дэд бүтэц, бүс нутаг, салбарын төслүүдийг дэмжих зарчмыг баримтлах шаардлагатай. Үүний тулд Монгол Улсын хөгжлийн бодлого тодорхой, сайн засаглал, хөрөнгө оруулалтын эрэмбэ, шалгуур зөв, шударга байх зэрэг олон зүйлийг бид залруулах хэрэгтэй болно. Хамгийн чухал нь энэ банкныг яг энэ зарчмаар ажиллуулах улс төр, нийгмийн нэгдмэл хүсэл, зорилго юм.

Ц.ЛУТ-ОЧИР
Эдийн засагч

Хөгжлийн банк эдийн засгийн хөгжилд нэмэр болж, ДНБ-ий өсөлтийг дэмжих чиглэлд хөрөнгө оруулалт хийх учиртай. Эрчим хүч, дэд бүтэц, усны менежментийн мега төслүүдийг дэмжих нь зөв. Гэхдээ төрийн өмчит компаниудыг дэмжих, алдагдлыг нөхөх хэлбэртэй бол буруу замаар орно. Эдийн засгийн үр ашигтай төсөлд дангаар санхүүжилт хийлгүй, хувийн хэвшил, гадаадын хөрөнгө оруулалт, бусад гадны банкны зээлтэй хүч хавсрах, хамтын санхүүжилт хийх хэлбэртэй байвал хамгийн зөв сонголт. Төслийн эхний шатанд

эрсдэлийг хуваалцаж оролцоод, дараа нь амжилттай хэрэгжих нь тодорхой болсны дараа хувиа худалдан борлуулж гардаг бол ашигтай ажиллаж, дараагийн төслөө хэрэгжүүлэх нөөцийг бүрдүүлж чадна.

Манай улсын ДНБ-ий хэмжээ 12 тэрбум ам.долларт гацаад 10 жил болж байна. Үүний шалтгаан нь эрчим хүчний эх үүсвэр, усан хангамжийн дутагдал. Мөн гадаадын хөрөнгө оруулалтыг хамгаалах бодлого тууштай биш учраас Монгол Улсыг эрсдэлтэй орон гэж үздэг болсон.

Даатгал

Ж.Мөнхсайхан: Олон улсын давхар даатгалын зах зээлд нэр хүндтэй ажиллаж байна

Бидний бүтээж байгаа үнэ цэн, ногдол ашиг, өгөөж дотооддоо үлдэх боломж үүссэн

“Тэнгэр Даатгал” ХХК-ийн Гүйцэтгэх захирал Ж.Мөнхсайхантай даатгалын салбарын өнөөгийн нөхцөл байдал, зах зээлд тус компанийн гаргаж буй шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний талаар ярилцлаа. 2001 онд байгуулагдсан тус компани 70 мянга гаруй харилцагчтай, ашигт ажиллагаа, төлбөрийн чадвар, засаглалын үзүүлэлтээр салбарынхаа гурав дахь том тоглогч юм.

–Ярилцлагаа “Тэнгэр даатгал” компанитай холбоотой өөрчлөлтийн тухай асуулгаар эхлүүлье. Танай компани “Тэнгэр санхүүгийн нэгдэл” ХХК-аас гарч “Мандал санхүүгийн

нэгдэл”-д шилжсэн шалтгаан юу байв? Энэ шийдвэр харилцагч, хэрэглэгч, хувь эзэмшигч нарт ямар өөрчлөлт авчрах вэ?

–“Тэнгэр даатгал” ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчид 2022 оны сүүлчээр өөрчлөгдсөн. Банкны тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт орсноор ХасБанкийг эзэмшигч Тэнгэр санхүүгийн нэгдэлд бүтцийн өөрчлөлт хийгдэж, хувьцаа эзэмшигч өөрчлөгдөх шаардлагатай болсон юм. Тодруулбал, нэг банкны шууд хувьцаа эзэмшигчийн эзэмшлийн хувь хэмжээ 20 хувиас хэтрэхгүй байх шаардлагын улмаас тус нэгдэлд бүтцийн өөрчлөлт хийгдсэн.

“Тэнгэр Даатгал”-ын хувьд банкны салбараас тусдаа зохицуулалтай буюу Санхүүгийн зохицуулах хороо (СЗХ)-д харьяалагддаг тул боломжит хувьцаа эзэмшигч нарт хувьцаагаа санал болгосон. Энэ бол санхүүгийн зах зээлд байдаг жирийн бизнес хэлцэл. Нэг группийн эзэмшлээс нөгөө группийн эзэмшилд очсон гэж үзэж болно.

Энэхүү шилжилтийн дараа манай компани 100 хувь дотоодын хөрөнгө оруулагчидтай болсон. Эерэг талаас нь харвал “Тэнгэр Даатгал”-ын бүтээж байгаа үнэ цэн, ногдол ашиг, өгөөж дотооддоо үлдэх боломж үүснэ. Хоёрдугаарт, “Мандалсанхүүгийн нэгдэл” нь “Мандал даатгал”, “Мандал лайф” зэрэг даатгалын компанитай. Эдгээр компани нэг дээвэр дор орсноор гадаад зах зээлээс давхар даатгалын хөнгөлөлттэй үнэ авах, давхардсан чиг үүргээ нэгтгэх, синержи үүсгэх, харилцагчид очих өртөг зардал буурах сайн талтай.

–“Тэнгэр Даатгал” компани татварын дараах цэвэр ашиг, нийт хөрөнгийн хэмжээ, өөрийн хөрөнгийг өсгөсөн амжилтаар 2022 оныг үдсэн. Мөн эрсдэл даах чадвараар салбартаа тэргүүлэгчдийн нэг хэвээр байна. Уг ▶

► амжилтын нууц юу вэ?

-Сүүлийн 10 гаруй жилд санхүүгийн тайлангаа олон улсын аудитын дөрвөн том компаниар хийлгэж ирсэн нь манай компанийн гол онцлог юм. Сүүлийн хоёр жилд гэхэд Ernst & Young (EY) компаниар хийлгэсэн. Даатгалын зах зээлд ажиллаж буй 16 компаниас олон улсын аудитын компаниар тайлангаа хянуулдаг цорын ганц компани гэж ойлгож болно.

2022 онд бид маш амжилттай ажиллалаа. Нийт гурван тэрбум төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллаж, нийт актив 33 тэрбумд хүрч өссөн. Борлуулалт ч тодорхой хэмжээгээр нэмэгдлээ.

Сүүлийн гурван жилд бид үр ашгаа нэмэгдүүлэх, зардлаа бууруулах, илүү мэргэжлийн байх, санхүүгийн чадавхаа сайжруулах стратеги баримталсан. Үүний тулд үйл ажиллагааны зардлаа бууруулж чадлаа. Ингэхдээ, бодит борлуулалтын сувгуудаа цахим болон зуучлалын сувгууд руу шилжүүлсэн. Гэхдээ салбараа хаасан газруудад борлуулалт буураагүй. Үүний шалтгаан нь 2020 онд зах зээлд гаргасан Edaatgal гар утасны аппликэйшний хэрэглээ юм. Хоёрдугаарт, бид арилжааны банкуудтай хамтарч банкны зуучлалын сувгуудаар даатгалаа борлуулдаг. Ийнхүү бид илүү цахимжиж, харилцагч нарт нэмэлт зардалтай очдог байсан бүтээгдэхүүнийг шууд хүргэх боломжуудаа нэмэгдүүллээ. Эдгээр бодлого 2021, 2022 онуудад үр дүнгээ өгснийг санхүүгийн тайлан харууллаа гэж үзэж байна.

Даатгалын компанийн анхаарах нэг гол үзүүлэлт бол төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар. Манай компанийн хувьд энэ харьцаа 2022 онд 157.7 хувьтай гарсан. СЗХ-оос 110 хувь байлгах шаардлага тавьдаг. Хангалттай хүрэлцээтэй буюу хашир байна гэж ойлгож болно.

Ernst & Young (EY) хөндлөнгийн аудитын дүгнэлтээр даатгалын нөөц сан маань байх ёстой хэмжээнээс 1.9 тэрбумаар өндөр буюу нөөцөө хангалттай бүрдүүлсэн гэснээр мөн батлагдаж байна. Энэ бол манай харилцагчид, ялангуяа байгууллагын даатгуулагчдад маш чухал мэдээлэл гэж бодож байна.

Манай компанийн олон улсын давхар даатгалын зах зээл дээрх нэр хүнд өндөр байна. Тухайлбал, 2021 онд дэлхийн томоохон давхар даатгалын компаниудын нэг болох Berkshire Hathaway Specialty Insurance (BHSI) компани манайд хамтран ажиллах санал тавьсан. “Тэнгэр

даатгал” компанийн нээлттэй засаглал, төлбөрийн чадварын сайн үзүүлэлт, олон улсын BIG 4 аудитын компаниар баталгаажсан санхүүгийн тайлагнал, зохицуулагч байгууллагаас өгсөн байнгын өндөр үнэлгээ зэрэгт үндэслэн хамтран ажиллах санал ирүүлж, Монгол Улс дахь албан ёсны хамтрагч байгууллагаар сонгож байна гэдгээ тус компани онцолж байлаа.

–“Тэнгэр Даатгал” компанийн харилцагчдын бааз суурь ямар харьцаатай байдаг вэ?

-Нийт харилцагчдыг хураамжийн орлогоор авч үзвэл 2020 оноос өмнө 60 хувь нь байгууллага, 40 орчим хувь нь иргэд байсан. Одоо харин 60 орчим хувийг иргэд, 40 хувийг байгууллагын харилцагч эзэлж байна.

Манай компанитай гадаадын хөрөнгө оруулалттай компаниуд голдуу хамтарч ажилладаг онцлогтой. Нэг сонирхолтой жишээ дурдахад, 2020 оны гуравдугаар сард анхны хөл хорио эхлэхэд байгууллагын зарим харилцагч маань зардлаа хэмнэх, танах шаардлагатай болсон тул даатгалын хураамжаа буулгах мөн зарим даатгалаа цуцлах хүсэлтийг бидэнд тавьсан. Гэтэл гадаадын хөрөнгө оруулалттай компаниуд даатгалынхаа хамрах хүрээ, хураамжаа нэмэгдүүлбэ гэсэн огт эсрэг санал тавьж байлаа. Даатгалын талаарх монголчуудын сэтгэхүй их өөр байдгийг энэ явдал харуулсан. Бид даатгалыг хэмнэх ёстой зардал гэж үзэж байхад гадаадын хөрөнгө оруулалттай компани эрсдэлээ бусдад даатгахыг чухалчилж үздэг байх нь. Хот эзгүйрнэ, оффис, үйлдвэр эзэнгүй болно, ийм үед хянагдахгүй эрсдэл буюу гал гарах, ус алдах гээд эрсдэл гарна гэдгийг тэд тооцож байсан.

–Цар тахлын дараах нөлөө, геополитикийн таагүй байдал, бодлогын өндөр хүү зэрэг бэрхшээл Монголын эдийн засагт сөрөг нөлөө үзүүлж буй. Ийм нөхцөлд танай компани ямар бодлого баримталж, харилцагч нартаа ямар шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ санал болгож байна вэ?

-Цар тахлын үед харилцагч нарт санхүүгийн хүндрэл үүссэн учир бид даатгалын хураамжийн төлөлтийг хойшлуулах, хувааж төлөхийг санал болгож байлаа. Ковидын дараа геополитикийн асуудал гарахад бидэнд шууд нөлөө нь мэдрэгдэж эхэлсэн. Зарим компанийн үйл ажиллагаа тодорхой хэмжээгээр ОХУ-аар дамждаг, Оростой шууд худалдаа хийдэг учир хоригт орох, төлбөр

Олон улсын аудитын компаниар тайлангаа хянуулдаг цорын ганц даатгалын компани юм

► тооцоо шилжүүлэхэд бэрхшээл үүсэх зэрэг асуудал гарч байлаа. Энэ үед бид харилцагч нартаа урьдчилан анхааруулж, зөвлөгөө өгч байсан.

Түүнчлэн хөрөнгөд суурилсан бизнес тасалдлын даатгалыг өнгөрсөн жилээс бид харилцагч нартаа танилцуулж эхэлсэн. Уг бүтээгдэхүүн нь харилцагчийн бизнес, объект жишээлбэл галд өртөж зогссоны улмаас орлого нь тасалдсан тохиолдолд орлогын тодорхой хувиар нөхөн төлбөр олгож шийдвэрлэдэг. Энэ нь байгууллагын харилцагч нарт маш хэрэгтэй, чухал шийдэл гэж бид үздэг.

Бидний судалж буй дараагийн бүтээгдэхүүн бол кибер аюулгүй байдлын даатгал юм. Энэ онд багтааж зах зээлд гаргах төлөвлөгөөтэй.

Мөн эрчим хүчний хэмнэлтийн даатгалыг ХасБанктай хамтран Монгол Улсад анх удаа нэвтрүүлж, өнгөрсөн нэгдүгээр сард нээлтээ хийлээ. Төслийн зөвлөхөөр НҮБ-ын Байгаль Орчин Ногоон сангийн дэргэдэх олон улсын BASE ТББ ажиллаж байна. Уг төслийг олон улсад хэрэгжүүлсэн туршлагатай байгууллага. ХасБанк санхүүжилт олгож, ААН эрчим хүчний нөөц эх үүсвэрээ хямд өртгөөр буюу сэргээгдэх эрчим хүчээр солих, шинэчлэх зорилгоор санхүүжилт авахад нь бид даатгалыг нь хариуцаж байгаа юм. Тухайн байгууллага эрчим хүчний дэд бүтцэд маш их хөрөнгө оруулахаас өмнө эрчим хүчний хэмнэлт хангалттай байж чадах эсэхэд эргэлздэг. Эрчим хүчний хэмнэлт 20 хувиас дээш байх бөгөөд хэмнэлт гараагүй бол нөхөн төлбөрийг нь бид өгөх юм. Ирэх есдүгээр сараас бид уг бүтээгдэхүүнээ ААН-үүдэд санал болгож эхэлнэ.

-Даатгалын компанийг удирдаж байгаа хүний хувьд бид ямар эрсдэлийг юунаас болж ихэвчлэн гаргаж байна гэж онцлох вэ? Тэдгээрээс яаж сэргийлэх ёстой вэ?

-Хамгийн гол нь хэнэггүй байж болохгүй. Энэ занг бүр таягдан хаях хэрэгтэй.

Сүүлийн үед хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага маш их тавигддаг болсон. Бидний дэргэд бэлхэн том сайн жишээнүүд болох Оюу толгой, Энержи Ресурс зэрэг уул уурхай компаниудын кэмп дээр хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагуудыг харж болно. Маш өндөр шаардлага тавьж, бүх хүн ягштал биелүүлэхийг шаарддаг. Тиймээс бид хэрэглэж, хэвших ёстой эдгээр дадлыг зардал бус харин байх ёстой хэм хэмжээ гэж үздэг болох хэрэгтэй.

Эрсдэл бидний хажууд байдаг, үүнийг тоохгүй, хэнэггүйгээс болоод бид эрсдэлийг өөртөө улам ойртуулдаг. Үүнд л анхаарах хэрэгтэй.

Сайн зүйл гэвэл аж ахуйн нэгжүүд эрүүл мэнд, гэнэтийн ослын даатгалд ажилтнуудаа илүү идэвхтэй хамруулдаг болсон. Ажиллах хүч бол компанийн хамгийн том үнэт капитал гэдгийг ойлгож эхэлж байна. Дээр нь хянаж, удирдах боломжгүй эрсдэлүүдээ бусдад хариуцуулах нь хамгийн оновчтой шийдэл.

Даатгалын салбарт нэг сая орчим даатгуулагч байдгаас 600 гаруй мянга нь албан журмын жолоочийн даатгалынх. Энэ нь даатгалжилт, өөрийгөө хамгаалах түвшин манайд сул байгааг харуулж байна. Бид амьдардаг орон сууц, унадаг машинаа даатгуулдаггүй, өөрийгөө ч даатгуулдаггүй.

Энэ асуудлыг шийдэх үүднээс манай компани гэр бүлд хамаатай даатгалуудаа шинэ багц болгон гаргаж байна. Гэр бүлийн бүх гишүүнийг хамарсан гэнэтийн ослын даатгал, эрүүл мэндийн даатгал, орон сууц, машины даатгалыг багц болгоод харилцагчдад санал болгоно. Энэ оны II улиралд олон нийтэд санал болгож эхэлнэ.

-Цаашид энэ салбарын ирээдүйг та хэрхэн дүгнэж байна вэ? Сорилтоос гадна ямар боломжууд байна вэ?

-Монголын даатгалын зах зээлд өсөж хөгжих маш их боломж бий. Тухайн улсын ДНБ-ий хэмжээ 10 мянган доллар давахаар даатгалжилт нэмэгддэг, даатгалын зах зээл нь хөгждөг олон улсын хандлага байдаг. Хувь хүний орлого нэмэгдээд анхдагч хэрэгцээгээ хангасны дараа аюулгүй хэрэгцээгээ хангаж мөнгө зарцуулдаг байх нь. Тиймээс манай улсад даатгалжилт сул байгаа нь иргэдийн орлого бага байдагтай холбоотой гэж үзэж болно.

Нөгөө талаар даатгуул гэсэн шаардлага тавьдаг нөхцөл манай улсад маш бага. Жишээлбэл, байраа түрээслүүлэхдээ түрээслэгч этгээдээс хариуцлагын даатгал шаарддаг тохиолдол бараг байхгүй. Ийм энгийн харилцаанд бид даатгалыг ашиглаж хэвшээгүй байна.

Хууль, журамд заавал даатгуулах ёстой гэсэн заалт олон байдаг ч бодит байдал дээр хэрэгждэггүй. Хэрэгжилтэд нь ч хяналт тавьдаггүй. Энэ тал дээр даатгалын компаниуд илүү хичээж ажиллах, гэрийн даалгавраа хийх хэрэгцээ мэдээж бий. ■

Сорилт ба боломжууд

Бизнесүүд анхаарах ёстой хөрөнгө оруулалтын өөр нэг чиглэл бол ногоон зээл

МОНГОЛ булан

Монгол Улс хэр сайн экспорт хийж чадахаас төлбөрийн тэнцэл, төсөв, бодит эдийн засаг болон санхүүгийн секторын үзүүлэлтүүд гээд бүх зүйл хамаарна. “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын хүрээнд экспортын гарц, түүний дотор нүүрсний экспортыг сайжруулах алхмууд хийж байгаа нь 2023 оны эхний нэг сарын байдлаар дээрх үзүүлэлтүүдийг сайжруулаад байна. Тухайлбал, хоёр төмөр замыг барьж дуусгасан нь томоохон алхам болов. Түүнчлэн БНХАУ ковидын бодлогоо өөрчилж хилээ нээсэн нь эергээр нөлөөлж байна. Биржээр, хилийн нөхцөлөөр хийгдэж буй нүүрсний экспорт, алт, зэсийн үнээс харахад 2023 оны улсын төсвийн орлогын төсөөлөл сайн байна.

Урд хилийн логиستيкийн асуудал арилж, боомтын шинэчлэлийн хүрээнд нөхцөл байдал сайжирч байгаа нь бизнесүүд түүхий эд, материалаа саадгүй татаж авах итгэлийг төрүүлж, ажил хэргээ эхлүүлэх боломжийг олгож байна. Гэвч нөгөө талаас импорт, өрхийн хэрэглээ, өндөр

үнэ, зээлийн олдоц гэх мэтээр монголчуудын амьдралын өртөг буурах биш өсөх магадлал өндөр байна. Он гарсаар төгрөгийн ханш долларын эсрэг 20 гаруй хувь сулраад байгаа бөгөөд цаашдаа инфляц, импортын зардал, төсвийн зарцуулалт зэрэг нь төв банкны мөнгөний бодлогын орон зайг хумьсан хэвээр. Хэдийгээр гадаад валютын албан нөөц нэмэгдэж байгаа ч УИХ мөнгөний бодлогоосоо зөрж өмнөх жилээс 20 орчим хувиар тэлсэн төсөв баталсан нь 2023 онд парламентын сонгуулийг угтсан улс төрийн бодлого явагдахыг харуулж байна.

Мөн дэлхийн геополитикийн нөхцөл байдал тодорхойгүй байдлын гол эх үүсвэр болж, дотоодын нийгэм, эдийн засгийн бүхий л амьдралд нөлөөлнө. Ялангуяа олон улсын улс төрийн амьдралын хоёр том тоглогч ОХУ, БНХАУ-тай хөрш, дэд бүтцийн хувьд энэ хоёроосоо ихээхэн хамааралтай монголчуудын хувьд 2023 он амаргүй жил хэвээр байна. ►

Бизнесийн амьдралын суурь болсон өрсөлдөх чадвар 2023 онд сайжрах найдлага бас л харагдахгүй байна.

► Түүнээс гадна нүүрсний хулгайн хэрэг, Үндсэн хуулийн өөрчлөлтийн асуудал, авлига, улс төржилт, мөнгө амлах популизм зэрэг нь 2023 оны туршид мөн л тодорхойгүй байдлыг үүсгэж, бизнесүүд итгэлтэй стратеги төлөвлөгөө хэрэгжүүлэхэд саад болно.

Татвар, хөдөлмөрийн харилцаа талаасаа томоохон эрсдэл, сорилтууд бизнест ирэхээр байна. Ялангуяа жижиг, дунд компаниуд НӨАТ, Үл хөдлөх, хувь хүний орлого зэрэгтэй холбоотой татварын хууль тогтоомжууд, Хөдөлмөрийн хуулийн агуулгыг сайтар ойлгож, эрх зүйн эрсдэлийг арилгаж үйл ажиллагаандаа тусгах шаардлагатай. Тухайлбал, 2023 оноос хувийн дансаар орлого олдог худалдаа, үйлчилгээ эрхлэгчид зардлаа нотолж чадвал ашгаасаа, чадахгүй бол орлогоосоо татвар төлж эхэлдэг зарчим руу шилжиж байна. Одоогоор компаниуд 11 албан татвар, 14 төлбөр, гурван хураамжийг 20 хуулийн хүрээнд төлж байна.

Дүгнэвэл, татвар талаасаа далд эдийн засаг дахь мөнгөн урсгалыг багасгах, хөдөлмөрийн харилцаа талаас ажилтанд хамаатай хүний эрхийн шаардлагуудыг биелүүлэх шаардлага улам өндөрсөнө.

Өрсөлдөх чадвар, бүтээмж

Монгол Улсын хувьд бизнесийн амьдралын суурь болсон өрсөлдөх чадвар 2023 онд сайжрах найдлага бас л харагдахгүй байна. Учир нь эрчим хүч, газрын тос, төмөр зам зэрэг өрсөлдөх чадвар, бүтээмжийг сайжруулах суурь нөхцөлүүд нь гаднаас хамааралтай, хангалттай үр ашигтай ажиллаж чадахгүй байгаа. Мөн ийм жижигхэн зах зээлд ажиллаж буй нөхцөлд бизнесүүд хамтын хүчээр экспортын сувгуудыг үүсгэхээс нааш борлуулалтаа нэмж, хөрөнгө оруулалт хийх бололцоо нь хумигдмал хэвээр байна.

Сүүлийн жилүүдэд улам архагшсан шинжтэй болсон ажиллах хүчний хомсдол нь бизнесийнхний хувьд толгойны өвчин болсоор байх болно. Монголчуудын ажиллах хүчний оролцоо сүүлийн 30 жилд түүхэн доод түвшиндээ хүрч, тэр дундаа эмэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцоо эрчүүдээс 16 хувь доогуур байна. Мөн ковидын хязгаарлалтгүй болсон учраас гадаад руу хөдөлмөр эрхлэхээр явах иргэдийн тоо 2023 онд нэмэгдэнэ. Үүнийг илтгэх нэг үзүүлэлт нь “Human Flight”- “Brain Drain” индексээр Монгол Улс 2022 онд 4.3 оноогоор 124 дүгээрт жагссан явдал. Энэ оноо

өндөр байх тусам тухайн улсын иргэдийн гадагш чиглэсэн шилжилт, хөдөлгөөн их байгааг харуулдаг.

Нөгөө талдаа бизнесийн идэвх ч тийм сайнгүй байх төлөвтэй. Үндэсний статистикийн хорооны тоогоор нийт байгуулагдсан хуулийн этгээдээс үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь сүүлийн таван жилд дунджаар 37.7 хувьтай байна. Энэ нь компаниуд идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулах бодлого дутагдаж байгааг харуулж байна.

Хөрөнгө оруулалт

Уламжлал ёсоор төсвийн худалдан авалт бизнесийнхний хувьд орлогын нэгэн чухал эх үүсвэр болсон хэвээр байна. Төрийн худалдан авалтын зах зээл дээр нийт 4-6 их наяд төгрөг эргэлддэг бөгөөд энэ нь үйлдвэрлэгчид гэхээс илүү импортын үйл ажиллагаа явуулдаг компаниудын орлогыг бүрдүүлнэ. Энэ дундаас эдгээр худалдан авалтын нэлээдгүй хэсэг нь барилгын бараа, материалд зарцуулагдана. Гэвч барилгын салбар цар тахалд хамгийн их нэрвэгдэж, сүүлийн үед хамгийн их уналттай хэвээр байна. Тиймээс ипотекийн зээлийг санхүүжүүлэх механизмыг цаашид Засгийн газар арилжааны банкуудтай хамтран хэрхэн шийдэхээс энэ салбарын хөрөнгө оруулалтын дүр зураг ихээхэн хамаарна.

2023 онд хоёр том банкнаас гадна хэд хэдэн компани хувьцаагаа олон нийтэд санал болгоно. Энэ нь олон нийт болон оновчтой хөрөнгө оруулалт хайж байгаа мөнгөтэй хүмүүсийн хувьд бизнест хөрөнгө оруулах сонирхлыг нэмнэ. Гэхдээ эдгээр IPO-г голдуу стратегийн хөрөнгө оруулагчид худалдаж авна.

Бизнесүүд анхаарах ёстой хөрөнгө оруулалтын өөр нэг чиглэл бол ногоон зээл. Монголын арилжааны банкууд гаднаас ногоон санхүүжилт татах нь ихэсч байгаа бөгөөд олон улсын санхүүгийн байгууллагын хөнгөлөлттэй зээлийн хэлбэрээр Монголд олгож байгаа санхүүжилтийн хэмжээ ч нэмэгдэх төлөвтэй байна. Тиймээс бизнес эрхлэгчид шинээр бизнес эхлэх, эсвэл одоогийн бизнесээ өргөжүүлэхдээ байгаль орчинд ээлтэй шийдлүүдийг нэвтрүүлэхэд анхаарахад илүүдэхгүй.

2023 онд Монголын парламентаар хэлэлцэх зарим хуулиудын тухайд

*Аялал жуулчлалын тухай хууль
(Шинэчилсэн найруулга)*

► Монгол Улсад аялал жуулчлалын салбар хөгжлийн явцдаа олон сорилттой тулгарсаар байна. УИХ уг хуулийн шинэчилсэн найруулгаар аялал жуулчлалын үйлчилгээний дэд бүтцийг сайжруулж, агаарын тээврийн бодлогыг либералчилж, хил орчмын аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, нутгийн иргэдийн аялал жуулчлалаас орлого олох боломжийг нэмэгдүүлж чадна гэж найдаж байна. Тодруулбал, УИХ-ын хаврын чуулган эхлэнгүүт бооцоот морин уралдаан, бооцоот таавар, хонжворт сугалаа болон казиног хөгжүүлэх, хувийн жижиг онгоцоор зорчих боломжийг нээх зэрэг нь нийгэмд халуухан сэдэв болохоор байна.

Тендерийн тухай хууль (Шинэчилсэн найруулга)

Манай улсад төсвийн худалдан авалт нь эдийн засгийн амьдрал, бизнесийн орлого бүрдүүлэлтэд чухал нөлөө үзүүлдэг. Төрийн болон орон нутгийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах хуулийг шинэчлэх яриа олон жил болж байгаа бөгөөд 2005 оны шинэчилсэн найруулгаас хойш нийт 32 удаа нэмэлт, өөрчлөлт хийжээ. УИХ цаашид уг хуулийг шинэчилснээр төрийн худалдан авалтыг улам цахимжуулж, хүний оролцоог багасгах, ингэснээр авлигын эрсдэлийг бууруулна гэж үзэж байна.

Нийгмийн даатгалын тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/

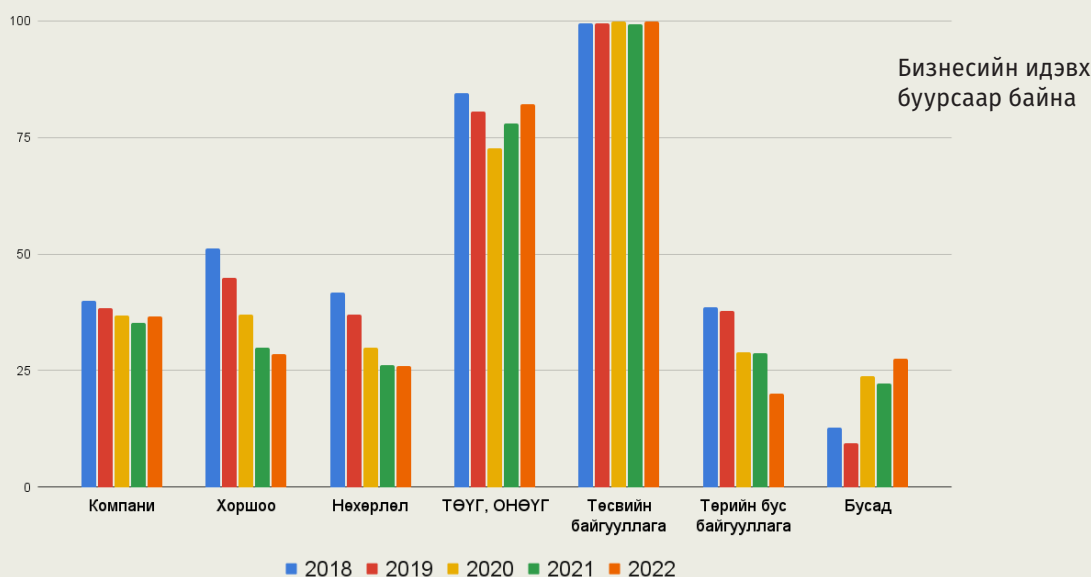
Монгол Улс тэтгэврийн даатгалын хагас хуримтлалын тогтолцоонд шилжих оролдлого хийж эхэлж байна. Одоо үйлчилж буй систем нь шимтгэл төлөгчдөө өгөөжгүй, үр дүнтэй хуримтлал байж чаддаггүй гэсэн гол шүүмжлэл байдаг. Тиймээс тус хуулийн шинэчилсэн найруулгаар тэтгэврийг өвлүүлэх, Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн бодлого, менежментийг сайжруулах, малчид, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийн нийгмийн даатгал төлөх боломжийг бүрдүүлэх зэрэг харилцааг зохицуулах аж.

Газрын тухай багц хууль

Монгол Улс “Алсын хараа – 2050 урт хугацааны хөгжлийн бодлого”-доо иргэн төвтэй газрын удирдлага, менежменттэй болох талаар заасан. Газрын харилцаа нь улсын үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдлын асуудал учраас Газрын тухай багц хуулийг шинэчлэн батлах ажил олон жил дуншиж байгаа. 2023 он гараад УИХ-д энэ хуулийг өргөн барьсан ч санаачлагчид хуулийн төслөө эргэн татсан. Тиймээс 2023 онд хуулийн үзэл баримтлалыг шинэчлэн парламентад дахин өргөн барих хүлээлттэй байна. ■

Бизнесүүд
анхаарах
ёстой хөрөнгө
оруулалтын өөр
нэг чиглэл бол
ногоон зээл

Үйл ажиллагаа явуулж буй ААН-ийн хувь

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо

Шинэ төмөр зам шинэ гарц

МОНГОЛ булан

Үндэсний төмөр замын сүлжээг барьж байгуулснаар далайд хүрэх стратегийн чухал ач холбогдолтой

ТӨХК нийгмийн хариуцлагын хүрээнд 2022 оны гуравдугаар сараас эхлэн Тавантолгойн орд газраас сайжруулсан шахмал түлшний түүхий эд болох мидлингийг энэ шинэ төмөр замаар амжилттай тээвэрлэсээр ирснийг онцлох нь зүйтэй.

Тавантолгой-Зүүнбаян чиглэлийн төмөр зам ашиглалтад орсноор төмөр замын дагуух ашигт малтмалын ордуудын үнэ цэн өсөж, эдийн засгийн эргэлтэд орсноор 1500 гаруй байнгын ажлын байр бий болно гэсэн тооцоо бий. Тавантолгойн бүлэг ордын уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг БНХАУ, ОХУ руу экспортлох шинэ гарц бий болохоос гадна, төмөр замын трассын дагуу Цагаансуварга, Хармагтай, Манлай зэрэг нүүрс, төмөр, зэс, цайрын томоохон орд газрууд байрлаж байгаа нь ирээдүйд уул уурхайн экспортыг нэмэгдүүлэхэд голлох дэмжлэг үзүүлэх төмөр замын чиглэл болох учиртай.

Тус төмөр зам нь Өмнөговь аймгийн Цогтцэций, Манлай, Дорноговь аймгийн Мандах, Сайншанд сумын Зүүнбаян багийн нутаг дэвсгэрийг дамнасан 416.2 км урттай, нэг өртөө, зургаан зөрлөгтэй. Одоогоор жилд 15 сая тонн ачаа тээвэрлэх хүчин чадалтай ч цаашид өртөө, зөрлөгийн тоог нэмэгдүүлэх замаар хүчин чадлыг ихэсгэх бүрэн боломжтойгоор зураг төслийг боловсруулж, төлөвлөөд байгаа аж. Зүүнбаян-Тавантолгой-Гашуунсухайт чиглэлийн төмөр зам ашиглалтад орсноор жилдээ 30-50 сая тонн нүүрс экспортолж, Тавантолгойн бүлэг ордын уурхайн олборлолт 2-3 дахин нэмэгдэнэ гэж урьдчилсан байдлаар тооцоолжээ.

2023 онд Үндэсний их бүтээн байгуулалтаар нэрлэгдэж буй энэхүү төмөр зам ашиглалтад орохын зэрэгцээ төмөр замын салбарт хэд хэдэн томоохон төсөл хэрэгжинэ. Монгол Улсын орлогын үүд бодитоор нээгдэнэ. Төмөр замын хилийн боомтуудыг шинээр байгуулж, хүчин чадлыг сайжруулж, тулгарах асуудлуудыг шийдвэрлэснээр Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжинө гэж Засгийн газар үзэж, томоохон шийдвэрүүд гаргасан. Өнгөрсөн онд Засгийн газраас баруун, зүүн босоо чиглэлийн төмөр зам тавих ажлыг эрчимжүүлэх тухай тогтоол баталсан. Уг тогтоолын хүрээнд төмөр замын салбарт өрнүүн их ажил гараанаас гарах гэж байна. ▶

Манай экспортын томоохон сорилт бол дэд бүтэц, тэр дундаа олон жил яригдаж буй төмөр зам юм. Хилийн боомтуудыг төмөр замаар холбох нь далайд гарцгүй манай улсын хувьд стратегийн чухал ач холбогдолтой. Тэгвэл удаан хүлээсэн төмөр замууд эхнээсээ ашиглалтад орж, зам тээврийн салбарт шинэ сэргэлт айсуй. Цаг зогсолтгүй эргэдэгтэй адил “Монголын төмөр зам” ТӨХК стратегийн ач холбогдолтой, шинэ төмөр замын төслүүдийг амжилттай дуусгахаар шаргуу ажиллаж байна. Тодруулбал, эдийн засгийн ач холбогдлоороо өндрөөр үнэлэгдэх үндэсний их бүтээн байгуулалт Тавантолгой-Зүүнбаян чиглэлийн 416.1 км хэвтээ тэнхлэгийн төмөр замыг тун удахгүй албан ёсоор ашиглалтад оруулах гэж байна.

Шинэ онтой зэрэгцэн “Тавантолгой-Зүүнбаян” чиглэлийн төмөр замын галт тэрэгний хөдөлгөөнийг автоматаар удирдан зохион байгуулах, Цогтцэций өртөөг диспетчерийн нэгдсэн удирдлагаар хангах, өртөө зөрлөгийг дохиолол, төвлөрүүлэлт, холбооны байгууламжаар цогц тоноглогсон, ажлын техникийн байдалд техникийн комисс ажиллан үзлэг шалгалт хийж Улсын комисс ажиллуулахыг 100 хувь дэмжсэн нь төмөр замын салбарт түүхэн үйл явдал болсон юм. Ийнхүү тус төмөр замыг байнгын ашиглалтад хүлээн авах бэлтгэл ажлыг хангаж дуусаж байна. Өнгөрсөн хугацаанд “Монголын төмөр зам”

**“Монголын
төмөр зам”
компанийн хамт
олон 2023 онд
боомтын төмөр
замын төслүүдэд
гол анхаарлаа
хандуулна**

► Одоогоор Арцсуурь-Нарийнсухайт-Шивээ-хүрэн чиглэлд 1300 орчим км, Хөөт-Чойбалсан, Хөөт-Бичигт чиглэлд 426 гаруй км төмөр зам тавихаар төлөвлөжээ. Эдгээр төмөр замын төсөл нь үндэсний хэмжээний стратегийн томоохон бүтээн байгуулалт учраас бүгдийг нэг амьсгаагаар хийх боломжгүй. Гэхдээ нарийн төлөвлөгөөтэй, хариуцлагатай ажиллахад монголчууд төмөр замыг богино хугацаанд барьж чаддаг гэдгийг өнгөрсөн оны ажлуудаар харуулсан билээ.

Төмөр зам барих нь амар ажил биш. Доод бүтэц болох суурь далан, гүүр, ус өнгөрүүлэх хоолой, дээд бүтэц буюу тогтоосон алслалттайгаар төмөр бетон дэр зулах, түүн дээр төмөр замыг технологийн дагуу бэхлэн суурилуулах, түүний дараа өргөх чигжих зэрэг маш нарийн чимхлүүр ажлыг гүйцэтгэдэг. Мөн төмөр замын өндөр зэрэглэлийн инженерүүдийн олон давхар хяналт дор технологийн дагуу хийж гүйцэтгэдэг ажил. Тиймээс дээрх төслүүдийг цаг хугацааны хувьд үе шаттайбарьж, ашиглалтад оруулах бөгөөд “Монголын төмөр зам” ТӨХК “Зураг төсөл боловсруулах-барих-ашиглах-шилжүүлэх” концессын төрлөөр хамтран хэрэгжүүлэх юм.

Эдийн засгаа урагшлуулж, ард иргэдээ сайхан амьдруулахын тулд Монгол Улс томоохон төслүүдээ хурдтай хэрэгжүүлж, экспортын хүрээг тэлж, валютын урсгалыг нэмэгдүүлэх тухай Ерөнхий сайд Л.Оюун-Эрдэнэ ярьсан нь бий. Тиймээс “Монголын төмөр зам” компанийн хамт олон 2023 онд боомтын төмөр замын төслүүдэд гол анхаарлаа хандуулна гэдгийг онцоллоо. Тэр дундаа Шивээхүрэн-Сэхээ, Бичигт-Зүүнхатавч боомтын хил холболтын төмөр замын барилгын ажлыг нэн тэргүүнд эхлүүлж энэ оны долоодугаар сар гэхэд дуусгахаар зорьж байгаа талаар “Монголын төмөр зам” ТӨХК-ийн Ерөнхий инженер Д.Нямлхагва онцлов. Одоогоор уг төмөр замын барилгын ажлыг гүйцэтгэх компанийг сонгон шалгаруулах ажил ид өрнөж, хэлэлцээр эцсийн шатанд явж байгаа аж.

Монгол Улс үндэсний төмөр замын томоохон компанитай болох зорилтыг эртнээс тавьж ирсэн. Нэгдсэн бодлого чиглэлтэй, нэг удирдлагатай байж гараанаас гарсан ган замын төслүүд барианд амжилттай орох учиртай. Гэтэл Монголд Улаанбаатар төмөр зам, Монголын төмөр зам, Тавантолгой төмөр зам, Зүүнбаян төмөр зам гэсэн төмөр замын хэд хэдэн компани бий болоод байв.

Харин оны өмнөхөн Засгийн газраас төрийн өмчийн төмөр замын суурь бүтцийн ашиглалтыг

сайжруулах, чиг үүргийн давхардлыг арилгах, төмөр замын тээврийн үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар хангах, төрөөс хэрэгжүүлэх бодлого шийдвэрийг шуурхай зохион байгуулахад ач холбогдолтой хэмээн үзэж “Зүүнбаян” ХХК-г “Монголын төмөр зам” ТӨХК-д нэгтгэж “Тавантолгой төмөр зам” ХХК-ийн хувьцаа эзэмших эрхийг хэрэгжүүлэх шийдвэр гаргасан юм. Ингэснээр нэгдсэн бодлого хэрэгжиж, төмөр замын үйл ажиллагаа, аюулгүй байдал, үр ашгийг нэмэгдүүлэх чиглэлд “Монголын төмөр зам” компани мэргэжлийн удирдлага, зохион байгуулалтаар хангаж ажиллахаар болов. Мөн цаашид дотоодод төдийгүй олон улсад Монголын төмөр замын сүлжээг төлөөлөх үндэсний компани болж өргөжих суурийг тавьсан гэж болно. Чойбалсан-Хөөт-Бичигт чиглэлийн төмөр замыг барьж дууссаны дараа ч “Монголын төмөр зам” компани нэгдсэн удирдлагаар хангаж ажиллах юм.

“Засгийн газраас олон жижиг төмөр замуудаа нэгтгэж, үндэсний төмөр замын компанийг босгох, удирдлагаар хангах шийдвэрүүдийг зоригтой гаргалаа. Одоо манайх цаасан дээр явдаг бус төсөл хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлж, барьж байгуулдаг, хариуцлага хүлээсэн компани болж байна. Төмөр замаа барьдаг, ашигладаг, засдаг, тээвэрлэлт хийдэг цогц иж бүрдэл компани болох хөгжлийн гарааны огцом эргэлтийн цэг дээр ирлээ. Монголын Засгийн газар бидэнд итгэлээ. Одоо бид ажиллах л үлдлээ” гэж “Монголын төмөр зам” ТӨХК-ийн гүйцэтгэх захирал П.Ганхүү ярилаа.

Ган замын ганган төслүүд

Зүүн босоо чиглэлийн Үндэсний төмөр замын сүлжээг барьж байгуулснаар Бичигт-Зүүнхатавч боомтоор дамжиж Бохайн булангийн боомтод хүрэхээс гадна, Улаанбаатар төмөр замаар дамжин Оросын Алс Дорнодоор далайд хүрэх стратегийн чухал ач холбогдолтой бүтээн байгуулалт болно. Нэг үгээр хэлбэл, Монгол, Орос, Хятадын эдийн засгийн коридорын хөтөлбөрт туссан төмөр замын зүүн коридор нь хөрш орнуудын төмөр замаар дамжин далайн хүчирхэг боомтуудтай тээвэр логистикоор холбогдох гол цэг нь Бичигтийн боомт юм.

Чойбалсан-Хөөт-Бичигт чиглэлийн төмөр зам ашиглалтад орсноор зүүн бүсийн эрдэс баялгийн нөөц эдийн засгийн эргэлтэд орж, тээврийн зардлыг 2-3 дахин бууруулж, тус төмөр замаар ►

Шивээхүрэн-Сэхээ, Бичигт-Зүүнхатавч боомтын хил холболтын төмөр замын барилгын ажлыг энэ онд эхлүүлнэ

► жилд 25 сая тонн ачаа тээвэрлэж, БНХАУ болон ОХУ-ын газар нутгаар дамжин далайн чанад дахь зах зээлд хүрч, экспортын шинэ гарцыг бий болгох боломж бүрдэнэ.

Далайд гарцгүй манай улсын хуурай замын 42 боомтоос өнөөдрийн байдлаар Сүхбаатар, Эрэнцав, Замын-Үүд гэсэн гурван боомт л төмөр замаар холбогдсон. Гашуунсухайт боомтоор зэс, коксжсон нүүрсний экспортын 50 орчим хувийг гаргаж буй бол өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний импортын 70 гаруй хувийг зөвхөн

засгийн коридор байгуулах хөтөлбөр"-т туссан төмөр замын төв коридорыг шинэчлэх, Өвөрбайгалийн хязгаараас Монгол Улсын дорнод хэсгээр дайруулан БНХАУ-тай холбогдох төмөр замын зүүн коридор байгуулах, ОХУ-ын Бүгд Найрамдах Тува Улсаас Монгол Улсын баруун хэсгээр дайруулан БНХАУ-тай холбогдох төмөр замын баруун коридорыг барьж байгуулах, мөн гурван улсыг холбосон хурдны автозам барих зэрэг эдийн засгийн үр ашигтай, стратегийн бүтээн байгуулалтын ажлыг эхлүүлээд буй нь энэ юм. Харин энэхүү төмөр замын мега төслүүдийг гардан гүйцэтгэгч нь Монголын төмөр замчид болж байгаа нь бахархалтай.

Засгийн газраас “Боомтын сэргэлт”-ийн хүрээнд зөвхөн боомтуудыг төмөр замаар холбоод зогсохгүй, цогцоор нь олон улсын жишигт нийцүүлэн боомтод түшиглэсэн дагуул хотуудыг байгуулах зорилт тавин ажиллаж байна. Энэ хүрээнд Бичигтийн боомтыг олон улсын жишигт нийцсэн Монгол Улсын загвар боомт болгохоор төлөвлөж байна. Ингэснээр Бичигт боомтоор жилдээ 25 сая тонн ачаа экспортод гарах боломж бүрдэх бөгөөд дамжин өнгөрөх ачааны хэмжээ 7-12 сая тонн байх урьдчилсан тооцоо бий.

Монгол Улс автомашинаар нүүрсээ зөөх бус төмөр замаар хурдыг өртөөлөн цаг хугацааг дөтөлж, экспортын хэмжээгээ нэмэгдүүлснээр манай эдийн засаг хэд дахин тэлэх учиртай. Эдийн засаг тэлснээр иргэдийн амьдрал дээшилж, эх орондоо хангалуун сайхан амьдрах бодит боломж бүрдэнэ. Энэ боломжийг, хөгжлийн энэ шинэ гарцыг төмөр замын дээрх төслүүд нээж өгөх юм. Төмөр замын салбар өнгөрсөн хугацаанд улсын төсвийг бүрдүүлж, эдийн засгийг хөгжүүлэхэд тодорхой үүрэг гүйцэтгэж ирснийг тэмдэглэх нь зөв юм. Харин өнөөдрөөс улс орныхоо хөгжлийг шинэ шатанд түүчээлэн хөтөлж, хөрш орнууд төдийгүй бүс нутгийн интеграцлалд нэгдэн улмаар хөрш орны төмөр замуудаар дамжин дэлхийн зах зээл буюу далайн боомтуудтай холбох ган замын ганган төслүүдийг гардан гүйцэтгэх үүрэг хариуцлага “Монголын төмөр зам” компанид ногдлоо. Шинэ төмөр замууд нь улс орны хөгжлийг түүчээлэгч хөгжлийн судас байх болно. ■

Замын-Үүд боомтоор нэвтрүүлж буй билээ. Боомтын сэргэлтийн бодлогын хүрээнд дээрх төслүүд хэрэгжсэнээр энэхүү нөхцөл байдал бүрэн өөрчлөгдөж, Монгол Улс экспортын таван гарцтай болж, тээвэр логикийн өрсөлдөх чадварын үзүүлэлт хоёр дахин нэмэгдэх тооцоо бий.

Мөн Орос-Хятад, Ази-Европын хооронд хийж буй худалдаа, бараа бүтээгдэхүүний эргэлт нэмэгдэж байгаа өнөө үед манай улсын газар зүйн энэ таатай байршлыг ашиглан худалдаа, тээвэр логикийн сүлжээ өргөжиж, ачаа тээврийн урсгалыг бий болгох нь бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд эергээр нөлөөлнө гэж мэргэжилтнүүд үзэж буй. Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүх 2021 онд Дорнын эдийн засгийн чуулганы үеэр “Монгол Улс Ази, Европыг холбосон газар зүйн байршлын давуу талаа ашиглан тээвэр, худалдаа, үйлчилгээний зангилаа “Транзит Монгол Улс” болно” хэмээн дэлхий нийтэд зарласан билээ.

Энэ хүрээнд “Монгол-Орос-Хятадын эдийн

Олон улсын харилцааны тусгал Монголд

МОНГОЛ булан

2023 он дэлхий дахины хувьд 2022 оноос ч дор хямралтай байх шинжтэй

Нострадамус 2023 оныг дэлхийд технологийн томоохон сүйрэл, солирын цохилт учрах, харин Ванга цар тахлын ээлжит дэгдэлт, дэлхийн шинэ дэг тогтох гэхчлэн зөгнөсөн тухай хоёр оны зааг дээр олон улсын сайтуудад элдэв таамаг бичсэн байна. Тэр бүхэнд Орос зэрэг дотооддоо хямралтай улс орны ард иргэд ихэд итгэсэн дүр зураг буухаар байна. Энэ тухай өгүүлэх бус олон улсын харилцаа судалдаг хүний хувьд амьдралд ойр, бидэнд хамаатай хэсгээс нь буулгая.

2023 он дэлхий дахины хувьд 2022 оноос ч дор хямралтай байх шинжтэй. Энэ нь юуны өмнө Оросоос Украинд явуулж буй дайнаас ихээхэн шалтгаална. Дайн сунжрах тусам олон улсын харилцаа, тэр дундаа Монголын гадаад орчинд бараан сүүдэр тусна.

Давосын дэлхийн эдийн засгийн форумд НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Антонио Гутерриш үг хэлэхдээ гутранги төсөөллөө нуугаагүй. Геополитикийн хурцадмал байдал, дэлхийн эдийн засаг томоохон хямралын ирмэг дээр ирсэн тухай түүний илтгэлээс уншиж болно. Тэрбээр дэлхийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг амьдралд нь тохиосон “хамгийн хүнд хэцүү цаг үе” гэж нэрлэсэн. Ертөнц “Хүйтэн дайн”-ы үеэсээ ч дор байгаа. Учир нь мөргөлдөөнийг хяналтаас гаргахгүй байх механизм бараг үгүй болсон, манай дэлхий хэд хэдэн фронтод адил биш шуургатай тулгарлаа, эрэлт нийлүүлэлтийн сүлжээний тасалдал, эрчим хүчний хямрал, үнэ, инфляц, зээлийн хүүгийн өсөлт явж өгсөн тухай, дэлхийн эдийн засаг Ковид-19 цар тахлын

► сөрөг нөлөөг мэдэрсэн хэвээрээ, бид эрүүл мэндийн талаар сургамж аваагүй, ирээдүйд учирч болзошгүй эрсдэлүүдэд бэлтгэлгүй хэвээр байгааг шууд хүлээн зөвшөөрчээ.

Тэрбээр геополитикийн өнцгөөс хоёр мөргөлдөөнийг онцолсон. Нэгдүгээрт, Америк-Хятадын хоорондын хурцадмал байдал дэлхийг баруун, зүүнээр хуваагдахад хүргэсэн. Хоёрдугаарт, Украин дахь мөргөлдөөн дуусах болоогүй. Дэлхий дахин нэгдмэл бус байгаа нь АНУ-БНХАУ-ын хоорондын хурцадмал байдлаас үүдэлтэй. Хүний эрхийг хамгаалах, бүс нутгийн аюулгүй байдал зэрэг олон сэдвээр санал зөрөлдөөнтэй, дээр нь Украины мөргөлдөөнийг зохицуулах яриа хэлэлцээ ахиулахад зуучлах ямар ч боломжгүй гэв. Гэхдээ хамтын ажиллагаа бүр зогсоогүй, НҮБ мөргөлдөөнд оролцогч талуудтай хүнс, үр тариа, бордоо экспортлох, энгийн иргэдэд туслах, хоригдол солилцох, цөмийн байгууламжийн аюулгүй байдлыг хангах асуудлаар хамтран ажилласаар байгаа гэж тэмдэглэсэн.

2023 онд дэлхий ертөнц ямар байдалтай байх вэ гэдэгт дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн тэргүүн бараг бүх хариултыг өгчихсөн юм биш үү?

Манай улсын хувьд геополитикийн дээрх хоёр мөргөлдөөн шууд хамаатай. Мөргөлдөөнд нэр заагдсан хоёр гүрэн нь манай улсын хоёр хөрш, нөгөөх нь манай гуравдагч гол түнш орон.

Орос Украинд дайн хийж байгаа нь Монголыг шууд биш дам хамааралтай болгов. ОХУ-аас эрчим хүч, бензин шатахуун, логистик шууд хамааралтайн хувьд түрэмгийллийг нь таслан зогсоохын төлөө дэлхийн хамтын нийгэмлэг, тэр дундаа гуравдагч хөрш Өрнөдийн орнуудын нэгдсэн тэмцэлд гар бие оролцох боломж Монголд гарч ирэхгүй. Хэрэв Оросыг буруутгах, дайны гэмт хэргийг нь яллахад дуу хоолойгоо өргөвөл Орос нь Монголд нийлүүлдэг бараагаа улам чангаруулна. Монголын эсрэг ямар ч алхам хийж болно. Түүнийг төсөөлж тооцоолох аргагүй. Харсаар байтал НҮБ улам бүр Оросын эсрэг ажиллаж байна. Түдгэлзэх байр сууриа Монгол Улс НҮБ-д үргэлжлүүлэхээс аргагүй болж байна.

Нөгөө талаас Монгол дахь улс төрийн хэрүүл маргаан, нүүрсний хулгайн асуудал, нийгмийн

бухимдал, ядуурал зэрэг бодит нөхцөлүүд Орос-Украины дайн дээр туйлшрах, нийгэмд хуваагдал үүсгэх, үүн дээр нь гадны хүчнүүд тоглох бодит нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Иймээс Үндэсний аюулгүй байдлаа бэхжүүлэх тал дээр төр, засгаас нэмэлт уйгагүй чармайлт шаардаж байхыг тэмдэглэх нь зөв. Нийгэм суларч бутрах тусам Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдал гадны өгөөш болох ёсгүй.

Орост дэмжлэг болох холбоотон, түншийн эрэлд ОХУ цөхрөлтгүй явж байна. Хятадаас дэмжлэг горьдох нь тасрахгүй. Монголыг энэ дайндаа дэмжигчээр татан оруулах, ядаж төвийг сахиулсан нэрээр Оростой ойр дотно харилцаатай байлгахын төлөө Оросын дипломат бодлого тасрахгүй өрнөнө. Монгол Улсын гуравдагч хөршийн бодлогыг саармагжуулах, болж өгвөл зогсоох чармайлтаа тэд зогсоохгүй. ОХУ-ын Гадаад хэргийн дэд сайд Руденкогийн “Гуравдагч хөршийнх нь хорон санаат бодлогоос монголчуудыг сэрэмжлүүлсэн” уриалга үүнийг нотолно.

ОХУ нь Украины эсрэг дайндаа ялахгүйгээр үл барам ялагдал хүлээх тоолондоо дотооддоо хямралтай тулгарч байна. Энэ нь хил залгаа Монголд ямар нэгэн байдлаар нөлөөлнө. Хямралууд дотроос хамгийн ноцтой нь Оросын армийг хувьчлах үйл явц. Армиа хувьчилж хуваан авч байгаагаараа ОХУ-ын задралын суурийг тавилаа. Цаашдаа цөмийн зэвсгээ ч хувьчлахад хүрч мэднэ. ОХУ-ын субъектууд, ялангуяа мусульман шашинт цөмийн зэвсэгтэй болохыг хичээнэ. Тусгаар тогтнолоо зарлахдаа дор бүрнээ цөмийн зэвсэгтэй болчихсон, тийм зэвсгээрээ Москваг айлгах нь бодитой болсон.

Армийн хувьчлалын тухай эхний баримтууд ил боллоо. Д.Медведев “Эх орноо хайрлая” нэртэй хамгаалалтын корпус байгуулсан. Оросын оролцоотойгоор “ГардСервис” нэртэй хувийн хамгаалалтын үйлдвэр (ЧОП) Беларусьт 1000 цэрэгтэй байгуулагдан А.Лукашенког хамгаална. Крымд “Щит”, “Русич” нэртэй хоёр ч ЧВК (хувийн цэргийн компани) байгуулав. Олон жилийн хур туршлагатай Е.Пригожины “Вагнер” ЧВК Украины дайнаар алдраа дуурсгалаа. БХЯ-ны сайд С.Шойгу “Патриот” гэх хувийн ЧВК-тай болсон ба “Патриот”-ын эхний хэсэг Украинд ►

► “заградотряд”-ын үүрэгтэй очиж, “Вагнер”-тай өрсөлдөв. Путинд ойрхон олигарх Г.Тимченко “Редут” гэсэн ЧВК байгуулав. Д.Рогозин бас тийм ЧВК байгуулахаа зарлав. Р.Кадыровын чечень армийг Оросын арми гэхийн аргагүй болсон. Оросын элит болгон цаагуураа ямар нэгэн иргэний дайнд бэлтгээд байна уу гэх хардлага төрж байна.

ОХУ дотооддоо тогтворгүй болох нь Монголын хувьд хамгийн сөрөг үр дагавартай. Нэгэнтээ задарсан Оросын зэвсэгт хүчний суурин дээр Оросоор дүүрэн зэвсэглэсэн бүлэглэлүүд гарч ирнэ гэдэг таахын аргагүй аюулыг авчирна.

Монголын хувьд ОХУ-аас ирэх дүрвэгсэд, цагаачдын дараагийн том урсгалд бэлтгэх хэрэгтэй. Тэднийг хааш нь яаж шингээх хувилбараа тооцоолох учиртай.

Дайн явуулж хамаг хүч нөөц, боломжоо зарцуулж байгаа энэ улстай 2023 онд худалдаа, эдийн засаг, бизнес, хүмүүнлэгийн харилцаа хөгжүүлнэ гэсэн хоосон урианаас түдгэлзэх хэрэгтэй. Тийм үг яриа, тэр дундаа Монголын эрчим хүч, дэд бүтцийн төслүүдэд Орос оролцоно гэсэн мэдэгдлүүдийг ирээдүй цаг дээр авч үзвэл зохилтой.

АНУ-тай халз өрсөлдөх мөртлөө, АНУ ба Хятад гэсэн хоёр туйл олон улсын харилцаанд төлөвшсөн гэж үздэг БНХАУ-тай манай харилцаа 2023 онд тогтвортой байх төлөвтэй байна. Хятад нь хоёр том асуудлаа шийдчихсэн. Нэгдүгээрт, Ковид-19 цар тахлын гол аюулаа өнгөрөөсөн, хилээ нээсэн, олон улсын хамтын ажиллагаагаа эхлүүлсэн. Хоёрдугаарт, ХКН-ын XX их хурлаа амжилттай хийж, ирэх 5-6 жилд улсаа удирдах нам-төрийн шинэ удирдлагын багаа сонгож дуусаж байна. Нөгөө талаас Украины дайнд Оросын хамсаатан болж оролцохоос татгалзаж, Өрнөд ертөнцийн өмнө нэр нүүр, зах зээлээ хамгаалахад гол анхаарлаа төвлөрүүлнэ. “Зөөлөн хүч”-ний бодлого явуулдаг тул Тайваньд томоохон хэмжээний халдлага үйлдэх, цэрэглэн байлдах, стратегийн бүслэлт хийх тухайд ам тунхгаас цаашаа гүнзгийрэхгүй.

Эргэн тойрны бүх улс оронтой эв найртай хамтран ажиллаж, хамтдаа хожиж, худалдаа-бизнесээ ахиулах нь Хятадын гол зорилт. Орстой харьцуулбал дэлхийн 140 гаруй улс, бүс

нутагтай худалдааны гол түнш болсон БНХАУ нь энэ ололтоо болчимгүй цэргийн авантюраар нураагаад хаячих улс биш юм.

Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүхийн БНХАУ-д хийсэн төрийн айлчлалд биечлэн оролцсон хүний хувьд би ингэж үзэж байна. Дэлхийг зогсонги байдалд оруулсан цар тахлын хоёр жилийн дараа, БНХАУ-ын дотоод амаргүй улс төрийн үйл явцын дараа, ХКН-ын XX их хурлын дараа манай Ерөнхийлөгч айлчилсан нь хоёр талдаа улс төрийн өндөр ач холбогдолтой үйл явдал байв. Хоёр тал Төрийн энэ айлчлалд маш их ач холбогдол өгсөн.

2022 он БНХАУ-тай хоёр талын харилцаа үлэмж ахицтай байсан. Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайд нэг жилд хоёулаа албан ёсоор айлчилсан, БНХАУ-ын хууль тогтоох дээд байгууллагын дарга, Гадаад хэргийн сайд манай улсыг зорин ирсэн, тэр дундаа хоёр сар хагасын дотор хоёр Төрийн тэргүүн албан ёсоор хоёр удаа уулзсан, бусдад жишиг болох үлгэр жишээ харилцаа болгохын төлөө хоёул нэгэн санаагаар тэмцсэн, иж бүрэн стратегийн түншлэлээ шинэ шатанд гаргасан. Манай улсад ашигтай байдлаар худалдаа-эдийн засгийн харилцаа хөгжиж байгаа гэдгээр 2022 он түүхэнд нэн чухлаар тэмдэглэгдэнэ.

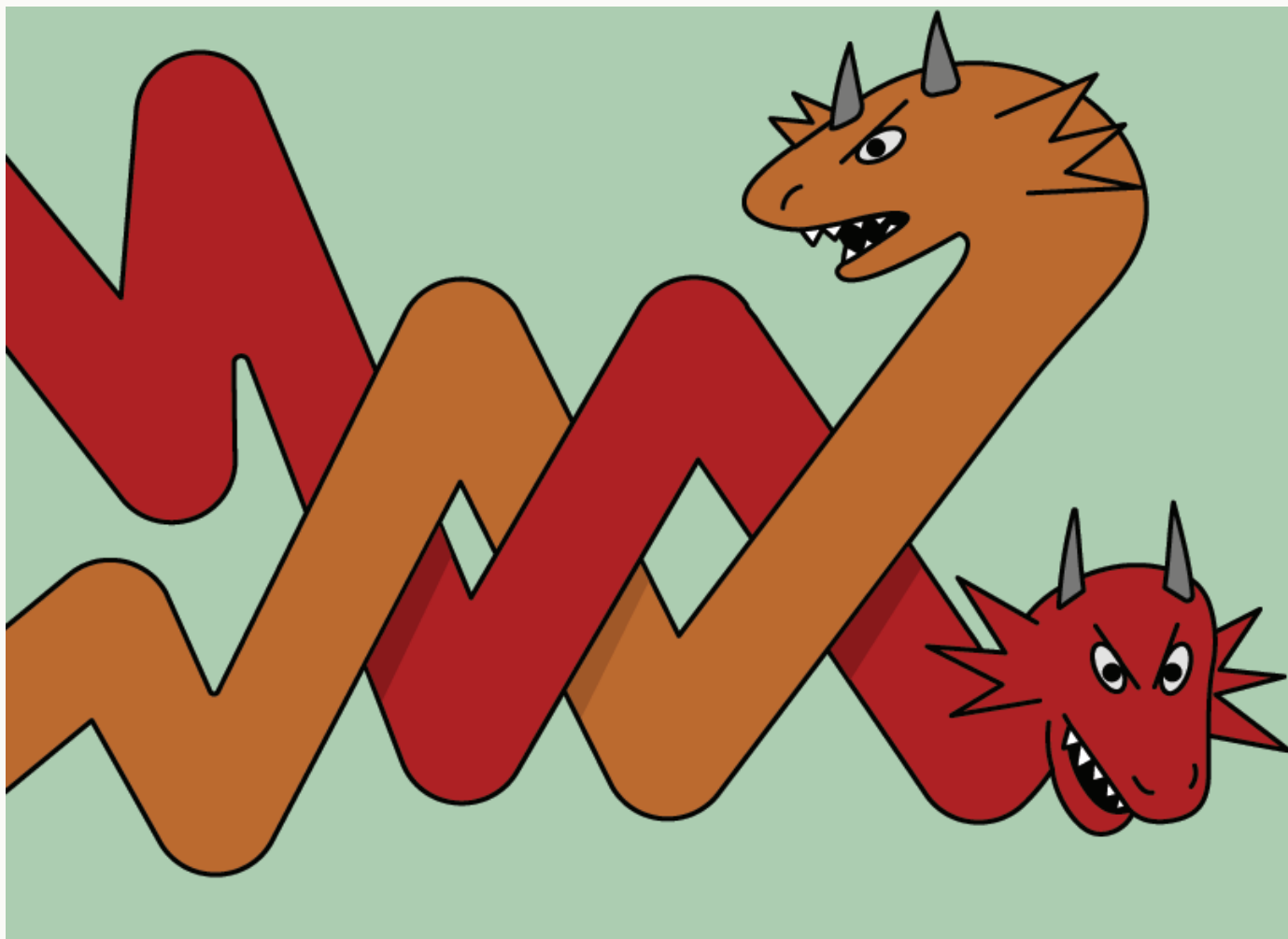
2023 онд энэ ололтууд үргэлжилнэ. Хятад нь манай экспортолдог бүх бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авна гэдгээ илэрхийлсээр ирсэн. Ногоон эрчим хүчинд шилжинэ гэсэн лоозонтойгоо зөрчилдөн манай нүүрсийг авсаар байна. Манай зорилго Хятадтай нүүрсний урт хугацааны хамтын ажиллагаа явуулах. Монгол Улс байнгын орлоготой байх ёстой. Нүүрстэй дүйцэхүйц экспортын өөр бэлэн бүтээгдэхүүн тийм ихээрээ байхгүй. Жилдээ 40-70 сая тонныг Хятадад худалдана гэдэг дээр манай тал зогссон. 2019 онд түүхэндээ хамгийн их буюу 31 сая тонныг экспортолж байсан бол 2-3 дахин өсгөхөөр Төрийн айлчлалаар хоёр Төрийн тэргүүн ярьж тохиролцжээ. Холболтууд хийгдэнэ. Төмөр замаа өөрсдөө барьж хил рүү хүргэснийг Хятадад өндөр үнэлсэн. Холболтоор хилийн нэвтрүүлэх чадвар нэмэгдэнэ. Нүүрс гэлтгүй, иргэдийн жижиг худалдаа, иргэд хоорондын харилцаа ч сааралгүй явах биз ээ. ■

Монголын хувьд ОХУ-аас ирэх дүрвэгсэд, цагаачдын дараагийн том урсгалд бэлтгэх хэрэгтэй

Стагфляц хэмээх адгуустай тулалдана

УДИРДАГЧИД
булан

Өндөр зардал, сул эрэлтийн хорт хольцтой компаниуд нүүр тулна гэж Рачана Шанбөг үзэж байна. Тэд хэрхэн тэмцэх вэ?

Үнээ өндөр
тогтоох
потенциалтай
компаниуд илүү
давуу талтай

2020-оод оны үед бизнес эрхэлж байсан хүн бүр геополитик, дайн, дэлхийн хямрал гээд бүхнийг үзсэн мэт санагдаж магадгүй. Одоо харин тэд өндөр инфляц, эдийн засгийн зогсонги байдал гэсэн хоёр толгойт мангастай тэмцэхэд бэлдэх хэрэгтэй. Стагфляцын эл мангас хамгийн сүүлд 1970-аад онд буюу өнөөгийн дээд түвшний удирдлагуудын ихэнх нь амжилтын тавцанд залрахаас өмнө гарч ирж байв. Тэд эл мангастай

хэрхэн тулах вэ?

Компаниуд нэмэгдсээр байгаа инфляцтай барилдаж байна. Хэт өндөр зардлын дарамтад орсноо компаниуд зарласнаар 2022 онд хувьцааных нь үнэ эрс унасан. Евро бүсийн хувьд эрчим хүчний үнийн огцом өсөлтийн улмаас үйлдвэрлэлийн үнийн индекс 40 гаруй хувиар нэмэгдэв. Хэдий зардал өссөн ч цар тахлын үеийн төсвийн өгөөмөр халамж, тусламжийн хүчинд ►

► хэрэглэгчдийн худалдан авалт сайн байлаа. Энэ нь Америкийн аж ахуйн нэгжүүдийн ашгийг ДНБ-тэй харьцуулахад жилийн турш урьд хожид байгаагүйгээр өсөхөд дэм болсон.

Тэнгэрт тулсан эл ашгийн маржиныг хоёр төрлийн цохилтоос хамгаалах хүнд даалгавартай компанийн удирдлагууд 2023 онд тулгарна. Эхнийх нь өндөр хэвээр байгаа зардал. Эрчим хүчний үнийн өсөлт тун богино хугацаанд зогсож магадгүй ч цалин хөлс, бусад зардлын адилаар өндөр хэвээр байна. Хөрөнгө оруулагч Уоррен Баффеттын “инфляцын асар том туузан хорхой” гэж тодорхойлсон үзэгдэл хөрөнгө оруулалтад чиглэх ёстой байсан мөнгийг залгих эрсдэл бий. Компаниуд үйлдвэрлэлээ өгөгдсөн түвшинд барихын тулд бараа, материалын нөөц, өглөгтөө маш их хөрөнгө зарах нь хөрөнгө оруулалтыг бууруулна.

Ашгийн маржинд нөлөөлөх хоёр дахь цохилт нь буурч байгаа эрэлт. Эрчим хүчний шокийг Европын орнууд сааруулахыг хичээж байгаа ч хэрэглэгчдийн худалдан авалт багасна. Өссөөр буй бодлогын хүү Америкийн эдийн засагт сөргөөр нөлөөлж эхэлнэ. Deloitte компанийн 2022 оны наймдугаар сард явуулсан санал асуулгаар 2023 онд Америк стагфляцтай тулгарна гэж санхүү хариуцсан захирлуудын 39 хувь, эдийн засаг удааширна гэж 46 хувь хариулсанд гайхах зүйл үгүй юм.

Стагфляцтай тулалдахын тулд захирлууд янз бүрийн стратеги ашиглана. Ихэнх нь нэмэлт зардлыг худалдан авагчдад үүрүүлнэ. 2022 онд McDonalds сүүлийн 14 жилд анх удаа Британид чизбургерийн үнээ өсгөсөн нь үүний жишээ. Өргөн хэрэглээний, эрэлт нь огт буурдаггүй бүтээгдэхүүн зардаг буюу үнээ өндөр тогтоох боломжтой компаниуд эсвэл брэндэд нь итгэж, үнэлдэг компаниуд ийм нөхцөлд давуу талтай. “Инфляцтай үед брэндтэй байх нь гайхалтай хэрэг” гэж Баффет нэгэнтээ хэлж байв.

Үнээ өндөр тогтоох потенциал бүх компанид байхгүй. Гэхдээ хэрэглэгчид татгалзаж эхлэх хүртэл үнэ хэр өсөх вэ гэдэг нь тодорхой хязгаартай. Зарим компани, жишээлбэл шоколадны хэмжээг багасгаад үнээ хэвээр үлдээдэг “шринкфляц” зэрэг аргыг хэрэглэж эхэлнэ. Зарим нь бүтээмжээ дээшлүүлэх замаар зардлаа багасгахыг хичээнэ. Европт цахилгааны үнэ өссөнөөр зарим компани нийлүүлэлтийн сүлжээгээ өөрчлөөд эхэлсэн. Тухайлбал, химийн бүтээгдэхүүний BASF компани байгалийн хийн өндөр үнийн улмаас Германд үйлдвэрлэх нь ашиггүй болоод байгаа илүү их эрчим хүч хэрэглэж үйлдвэрлэдэг бордооны аммиакийг Америк, Бельгид үйлдвэрлэх болов.

Зардлаа бууруулах хамгийн “эвгүй” аргуудын нэг нь ажилчдын цалинг танах юм. Цар тахлын хугацаанд ажиллах хүчний хомсдолд орсон компанийн эзэд ажилтнуудаа авч үлдэхийн тулд оффисоо сайжруулж, зайнаас ажиллахыг дэмжсэн. Харин зардал өсөж, эрэлт савалгаатай байгаа нөхцөлд удирдлагууд “асрагчаас” “дайсан” болж хувирч магадгүй. Амьжиргааны өртөг нэмэгдэхийн хэрээр Америк, Европт үйлдвэрчний эвлэл цалин хөлсийг дорвитой нэмэхийг шаардсаар байна. Гэвч эрэлт буурч байгаа учраас цалин нэмэх тохиролцоонд хүрч чадах эсэх нь эргэлзээтэй төдийгүй цомхотгол хийх аюул улам бодитой болно. 2022 оны дундуур зөвлөх үйлчилгээний PWC компанийн судалгаанд хамрагдсан Америкийн аж ахуйн нэгжүүдийн тал нь ажилчдынхаа тоог бууруулахаар төлөвлөсөн гэж хариулжээ.

Сүүлийн жилүүдэд тохиосон бусад сорилтот үеийн адилаар зарим компани улам эрчийг авна. Зардал нэмэгдэж, зах зээлд эзлэх хувь нь буурч байгаа компанийн удирдлагуудыг сэтгэл дундуур байгаа хөрөнгө оруулагчид нь зайлуулна. Энэ том тулаанд ялагчаар тодорч гарах компаниуд нэр хүндээ улам бататгана. Тулааныг эхлүүлбэ. ■

Стагфляцтай тулалдахын тулд захирлууд янз бүрийн стратеги ашиглана.